

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

POSTOJE SPOLEČNOSTI K TRESTU SMRTI
POSTURE COMPANIES TO CAPITAL
PUNISHMENT

Autor:

Zdeněk Šebík

Dr. Petra 2896

73801 Frýdek - Místek

Podpis autora: *Zdeněk Šebík*

Vedoucí práce: Ing. John František

Počet:

stran	obrázků	tabulek	příloh	zdrojů	příloh
54	0	4	5	26	1 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne 30. 4. 2007.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Zdeněk Šebík
Adresa:	Dr. Petra 2896, 73801, Frýdek-Místek
Studijní program:	Sociální práce
Studijní obor:	Penitenciární péče
Kód oboru:	75 02 R 023
Název práce:	POSTOJE SPOLEČNOSTI K TRESTU SMRTI
Název práce v angličtině:	POSTURE COMPANIES TO CAPITAL PUNISHMENT
Vedoucí práce:	Ing. František John
Termín odevzdání práce:	30. 04. 2007

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

Ing. František John
vedoucí bakalářské práce

Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D.
děkan FP TUL

doc. PhDr. Bohumil Stejskal, CSc.
vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Zdeněk Šebík

Datum: 28. 01. 2006

Podpis studenta: *Zdeněk Šebík*

Cíl práce:

Historický pohled na trest smrti a vývoj postojů společnosti k trestu smrti.

Základní literatura:

VIRT, G. *Žít až do konce*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-330-2.

BEST, C., C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. ISBN 80-85765-56-X.

CHMEL, L. *Nejslavnější popravy*. 1. vyd. Praha: Petrkův, 2004. ISBN 80-7229-107-6.

MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1998. ISBN 80-86182-05-3.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza dat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-820-1.

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Ve Frýdku - Místku dne: 20. dubna 2007.

Podpis: *Zdeněk Šebík*

Poděkování

Tímto bych chtěl upřímně poděkovat za odborné vedení a cenné rady při tvorbě této bakalářské práce svému vedoucímu práce - ing. Františku Johnovi. Dále chci poděkovat své ženě Michaele za to, že to po celou dobu mého studia se mnou bez větší újmy přetrpěla a neutekla ode mě, a současně i našemu synovi Tomášovi, protože po dobu mého studia jsem mu nemohl věnovat potřebný čas. Rovněž děkuji celému „odbornému kolektivu“ Technické univerzity v Liberci, který se podílel na mém studiu, a díky kterému jsem se dostal až sem....

Zdeněk Šebík.

Název bakalářské práce: Postoje společnosti k trestu smrti.

Název bakalářské práce: Posture of the society to capital punishment.

Jméno a příjmení autora: Zdeněk Šebík

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2006/2007

Vedoucí bakalářské práce: Ing. John František

Resumé

Svou bakalářskou práci jsem rozdělil do dvou částí; první je teoretická a zabývá se historií a praktikami poprav ve světě i v České republice. Druhou část tvoří můj vlastní průzkum na téma *Znovuobnovení trestu smrti v České republice – ano či ne?*

Člověk v průběhu historie lidstva povýšil umění zabíjet na skutečné umění se svými vlastními pravidly, technologiemi a vynálezy. Trest smrti svědčí o lidské krutosti, která vystavuje jinou lidskou bytost mnohdy zbytečnému obrovskému utrpení.

Existuje mnoho druhů poprav, některé z nich se dodržují dodnes. Můžeme zmínit pověšení, zastřelení, ukamenování, smrtící injekci, elektrifikaci, stětí, plynovou komoru.

Klíčová slova: církev, elektrifikace, kat, plynová komora, poprava, průzkum, smrtící injekce, společnost, stětí, trest, trest smrti, věšení, zastřelení, zločin.

Summary

I have divided my bachelor work into two parts; first one is theoretical, contained by the history and practice of executions in the world and in the Czech Republic. The second part is my own research on the topic *Restoration of the Death Penalty in the Czech Republic – yes or not?*

In the history of human was the death penalty promoted to the highest possible level. In fact it is the real art which has its own rules, technology and inventions. The death penalty is the penalty which is connected with huge suffering. Human cruelty is without borders.

There are some types of executions which are used until these days. We can mention hanging, shooting, stoneing, lethal siringe, electrification, cutting, gas chamber.

Key words: cutting, crime, death punishment, electrification, execution, gas chamber, hanging, church, lethal siringe, punisher, research, punishment, shooting, society.

Obsah

1 Teoretická část	7
1.1 Trest smrti – úvod	7 - 10
1.2 Historie trestu smrti	11 - 21
1.3 Popravčí	22 - 24
1.4 Způsoby poprav	25
1.4.1 Pověšení	25 - 26
1.4.2 Stětí	26 - 28
1.4.3 Zastřelení	28 - 29
1.4.4 Plynová komora	29 - 30
1.4.5 Elektrické křeslo	30 - 31
1.4.6 Smrtící injekce	31 - 32
1.4.7 Ukamenování	32 - 33
1.4.8 Méně obvyklé způsoby poprav	34 - 35
1.5 Postoje společnosti – pro a proti	36 - 40
1.6 Církev a trest smrti	41 - 45
2 Praktická část	46
1.7 Sociologický průzkum	46
1.7.1 Cíl a stanovení předpokladů	46
1.7.2 Použité metody průzkumu a předprůzkumu	46 - 47
1.7.3 Popis zkoumaného vzorku	47
1.7.4 Průběh průzkumu	48
1.7.5 Výsledky průzkumu a jeho interpretace	49
3 Závěr	50 - 51
4 Použité prameny	52 - 53
5 Seznam příloh	54
Přílohy	

1 Teoretická část

1.1 Trest smrti – úvod

Málokteré téma je v naší společnosti vnímáno tak kontroverzně jako trest smrti. Je to způsobeno nejspíše samotným mystériem smrti, na kterou je lidský rozum krátký.

Trest smrti neboli nejvyšší trest je státem nařízené a vykonané usmrcení (poprava) člověka odsouzeného za trestný čin, za který je dle platného trestního práva možné tento trest uložit (v dřívějších dobách byly takovéto trestné činy nazývány hrdelními zločiny).

Trest smrti byl zřejmě poprvé zákonně uplatněn ve starověku v Mezopotámii v Chammurapiho kodexu, a to hned ve značné šíři. Plošně trestu smrti využívalo středověké hrdelní právo postavené na ordálech a tortuře. Ve změně pojetí trestu smrti jako samozřejmé danosti docházelo od doby Tomáše Akvinského. Trest smrti se stával předmětem diskusí vědců hledajících pro trest smrti různá opodstatnění ve jménu ochrany dobra proti nebezpečnému členu společnosti.

Průlom do stávajícího stavu přineslo osvícenství a vznik přirozenoprávní teorie s tezí, že ideální právo již nemá hledat jen v minulosti (v právu římském), ale je třeba je začít vytvářet. Nastal postupný odklon od absolutní teorie trestu – pohledu na trest jako odplatu a nastalo vytváření nových teorií trestů, tedy i trestu smrti. Poprvé se tak dosud pevné postavení trestu smrti otřásl. Vedle učenců nadále obhajujících trest smrti, tzv. mortikalistů (např. Rousseau) se vytvořila skupina odpůrců trestu smrti, tzv. abolicionistů (např. Voltaire, Montesquieu, Beccaria).

V posledních desetiletích byl trest smrti zrušen ve většině evropských a jihoamerických států, mezi zeměmi, které jej i nadále praktikují, jsou mj. Spojené státy americké a Čína.

V příloze č. 1 uvádíme seznam zemí, které zrušily trest smrti od roku 1976.

Někteří sociologové poukazují na souvislost mezi pojetím obecného významu trestu a aplikací trestu smrti. Zatímco evropská tradice vnímá trest jako výchovný prostředek směřující k napravení odsouzeného, americké pojetí práva dává trestu význam odplaty. Z tohoto důvodu je v USA v současnosti velmi nepravděpodobné zrušení tohoto druhu trestu.

Podle statistik mezinárodní organizace Amnesty International (AI) je v roce 2006 88 zemí, které nemají trest smrti ve svých trestních řádech a popravu nevykonávají, 11 zemí, které mají trest smrti jen ve výjimečných stavech, 29 zemí, které trest smrti v trestním řádu mají, ale za posledních 10 let neprovedly žádnou popravu, a 69 zemí, které trest smrti využívají. Velká část států, jejichž trestní řád obsahuje trest smrti, uděluje tento trest pouze za vraždy.

Podle AI bylo v roce 2005 ve 22 zemích popraveno 2148 lidí, z toho naprostou většinu provedli popravčí v Číně, Íránu, Saúdské Arábii a Spojených státech. Jedná se o pětinu poprav méně než v roce 2004 (nicméně ne všechny statistiky států jsou kompletní, v Číně je pravděpodobně popraveno mnohem více lidí). V mnohých zemích bývá trest smrti zneužíván totalitní mocí (např. Čína). V roce 2005 trest smrti ze svého právního systému vyškrtly dvě země – Mexiko a Libérie, v roce 2006 Filipíny. V USA bylo používání trestu smrti obnoveno v roce 1976, od té doby bylo vykonáno již více než 1000 rozsudků smrti.

Státy můžeme podle postoje k trestu smrti (TS) rozdělit následovně:

- TS zrušen pro všechny delikty,
- TS zrušen pro normální delikty (avšak jen mimo válečný stav),
- TS nezrušen, ale za posledních 10 let nebyl uplatněn,
- TS je uplatňován proti dospělým,
- TS je uplatňován i proti mladistvým¹.

Trest smrti je legitimním nástrojem spravedlnosti již od samotného počátku lidstva. Každá společnost v dějinách se oprávněně obávala o své bezpečí, o dobro a blaho společenství, a proto vydala množství zákonných předpisů, které obsahovaly udělení trestu smrti bez nějaké nutné diskuse uvnitř společnosti, protože se o tom diskuse vést nemusela. Bylo totiž zřejmé, že společnost má právo, výsadní právo na svoji obranu proti jednotlivcům či skupinám osob, které chtějí narušovat pořádek a životy jiných občanů.

Hovoříme zde o zločinu a následném trestu, a nikoliv o politickém zabarvení problematiky trestu smrti. Trest smrti jako trest totiž stojí nad každou ideologií, protože vychází z předpokladu, že etické normy platí a jsou závazné pro všechny národy a státy světa a že tedy každý člověk musí odsoudit bestiální zločiny, vraždy či jiné těžké prohřešky proti integritě lidského života.

¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Trest_smrti

Trest smrti tudíž nestojí na ideologických principech a nehrozí tedy politickým oponentům jakéhokoliv z režimů na této planetě, ale měl by hrozit všem, kdo páchají zločiny, které jsou na úkor života jiných nevinných lidí a narušují život a důstojnost člověka. Z historie české kriminalistiky víme, že trest smrti byl i za dob nejhorší komunistické totality v bývalém Československu udělován vrahům typu Mrázka, Papeže a dalších zločinců, kteří se sami svým činem vyloučili ze společnosti a byli po zásluze potrestáni. Zde nešlo o politicky zinscenované procesy, ale o narovnání spravedlnosti.

V dnešním světě je k trestu smrti nejčastěji odsouzen pachatel trestného činu vraždy či jiného trestného činu, v jehož rámci zavinil smrt lidí. Pachatele trestného činu vraždy můžeme dělit na dvě skupiny. První skupinu tvoří pachatelé, kteří vraždí v afektu, v silném citovém rozrušení, pod vlivem alkoholu či jiných omamných látek. Jednají tedy za situace, kdy si neuvědomují hrozbu trestu smrti. Do druhé skupiny patří pachatelé, kteří zabíjejí podle předem připraveného scénáře, chladnokrevně, s rozvahou. Vědomí, že jim hrozí trest smrti, je od úmyslu spáchat vraždu neodradí. Strach před odhalením je naopak činí obezřetnějšími, a tím i nebezpečnějšími².

Z uvedeného vyplývá, že ve vztahu k této kategorii pachatelů nelze o generálně preventivním působení trestu smrti hovořit. Co se týče druhé kategorie pachatelů trestných činů, za něž je nejčastěji ukládán trest smrti, tedy teroristů, ani tady se nesetkáváme s generálně preventivním zastrašujícím účinkem. Naopak reakcí na vynesení rozsudku bývá často série nových, ještě brutálnějších teroristických útoků („brutalizační efekt“). Pokud jde o reakci na zrušení trestu smrti, došlo k markantnímu nárůstu těch deliktů, u nichž uložení trestu smrti přichází v úvahu.

Kriminologické studie poukazují na to, že zločinnost obvykle nezávisí na tvrdosti trestu. To je jen taková právnická mylná představa, že zločinec, než něco spáchá, se nejdříve podívá do trestního zákona, aby věděl, co se mu za to může stát.

Lze se ztotožnit se závěrem, k němuž v poslední době dospěla řada autorů na základě získaných výzkumných poznatků, tedy s konstatováním neprokazatelnosti kauzální souvislosti mezi zrušením a ponecháním trestu smrti (de facto i de iure) a výskytem kriminálních deliktů, za které jej lze uložit³.

² Válková, 1990, s. 180

³ Kuchta, 1990, s. 28

Závěrem tohoto úvodu bychom chtěli shrnout nejčastější argumenty předkládané představiteli obou táborů, tzn. zastánců trestu smrti i jeho odpůrců.

Zastánci - mortikalisté nejčastěji argumentují pro trest smrti tím, že:

- má odstrašující účinek,
- výzkumy veřejného mínění vykazují kolem 70 % populace pro zavedení a vykonávání trestu smrti,
- chrání společnost před nebezpečnými zločinci,
- trest smrti je satisfakce pro pozůstalé i oběti,
- nejlepší řešení na terorismus, vraždy (recidivní, sexuální, profesionální).

Odpůrci - abolicionisté proti trestu smrti argumentují následujícím:

- možnosti justičního omylu,
- postoje občanů k trestu smrti se mění podle socioekonomických poměrů,
- účelem trestu nemá být odplata,
- trestající by měl být humánnější než trestaný,
- trest smrti je porušením víry v posvátnost lidského života, nemá odstrašující účinek.

Cílem této práce by mělo být zjištění postojů české veřejnosti k otázce obnovení absolutního trestu, trestu smrti. Samotné ověřování stanovených předpokladů bude prováděno na vybraném reprezentativním vzorku 50 osob, za použití vybrané metodiky sociálního průzkumu. Snahou bude pouze zjištění přibližného postoje veřejnosti k otázce obnovení trestu smrti, neboť pro vynesení generalizovaného závěru nepůjde o výzkum, ale jen o malý průzkum mezi vytypovanými osobami. Praktický přínos práce shledáváme v tom, že na základě jejího předpokládaného výsledku budeme moci alespoň v malé míře usuzovat na náladu, která by mohla v české veřejnosti převládat k uvedené problematice.

1.2 Historie trestu smrti v českých zemích

Trest smrti byl nejvyšším trestem odněpaměti. Na počátku byla osobní msta, při které bylo zabití pachatele činem odplaty a zárukou udržení pořádku. S postupným upevňováním státní moci byla osobní msta postupně omezována. Trest začala vykonávat státní autorita jako následek porušení zákona s cílem exemplárně potrestat pachatele a definitivně ho vyřadit ze společnosti.

První záznamy o výkonu hrdelních rozsudků existují už z 11. století. Dozvídáme se tak, že roku 1040, za války knížete Břetislava I. s Němci, kastelán hradu Bílina, řečený Prkoš, se tajně dohodl se Sasy a po krátké předstírané obraně je vpustil na území svého pána. Měl ale smůlu, kníže Břetislav se brzy dozvěděl o skutečném pozadí celé události, a tak byl konec života zrádného Prkoše nezáviděníhodný – kat mu nejprve vyloupl oči, pak mu usekal ruce i nohy a zbytek těla poté vhodil do řeky.

K slavné popravě došlo v českých zemích na sklonku 13. století a jméno Záviše z Falkenštejna zůstalo proslulé až do dnešních dní. Král Václav ho dal katu po neúspěšném obléhání hradu u Hluboké. K popravě došlo 24. srpna 1290 na tzv. Pokutní louce, kde bylo vybudováno popravčí lešení a na něm byl Záviš sťat. Tato exekuce vešla ve všeobecnou známost, neboť se uvádí, že k Závišově popravě bylo použito jakési zvláštní středověké gilotiny, jejíž nůž byl zhotoven ze dřeva. František Palacký výslovně uvádí, že Falkenštejn byl sťat naostřeným prknem. Očití svědkové (opat Petr Zbraslavský) výslovně uvádějí, že Záviš byl sťat mečem. Stětí mečem bylo v té době výsadou urozených. Často se uvádí, že historickou nejasnost o Falkenštejnově popravě prknem má na svědomí kronikář Přibík Pulkava, který si ve své kronice ze druhé poloviny 14. století spletl slovo prkno se staročeským výrazem plkno – ostrý meč. To sice není vyloučeno, ale skutečností je, že popravčí stroje na způsob gilotiny už v době 13. století existovaly. Stínání prknem, které je doloženo kupříkladu z francouzských análů, bylo považováno za zneuctvující, velmi ponižující popravu. Případů nenávisti až za hrob, kterou byl naplněn i Mikuláš Opavský – vykonavatel poprav, najdeme v historii dost a je dost dobře možné, že si takovou příležitost nedal ujít⁴.

⁴ Šindelář, 1997, s. 47 – 50

České hrdelní soudnictví prošlo ve středověku a v raném novověku několika vývojovými etapami v závislosti na ekonomické a politické situaci, směřovalo od obyčejového práva k obecným právním normám. Šlechtici příslušeli před zemský soud, jehož počátky spadají do druhé poloviny 13. století. Předsedal mu panovník a v jeho nepřítomnosti nejvyšší purkrabí, jednání bylo ústní a řídil je nejvyšší sudí. Sbor přísedících tvořilo dvanáct pánů. V procesech se uplatňovalo pouze české právo, tzv. nálezové nebo obyčejové právo. Teprve v 16. století došlo ke kodifikaci šlechtického práva. Na jejím počátku stojí Vladislavské zřízení zemské (1500), vedle něho však nadále platily starobylé právní obyčeje a nálezy. Zemský soud byl do 17. století první a poslední instancí, proti jeho výroku neexistovala možnost odvolání. Proces měl obžalovací charakter, proto nebyla běžně užívána tortura jako prostředek důkazu. Vydáním Obnoveného zřízení zemského (1627) ztratil zemský soud své postavení, již nevyjadřoval stavovské zájmy, stal se královskou institucí. Panovníkova hrdelněprávní pravomoc byla postupně přenesena na královská města a pozemkové vrchnosti. Vývoj hrdelní jurisdikce našich měst můžeme sledovat zhruba od 13. století. Feudální vrchnosti stíhaly kriminalitu ohrožující jejich bezprostřední zájmy a postih dalších deliktů svěřovaly poddaným měšťanům. Zatímco královská města měla poměrně samostatné soudy, v poddanských městech byly tyto orgány závislé na vrchnosti a jejich úřednících. Pohybem hrdelní jurisdikce se do 16. století vytvořila hustá síť městských soudů.

Z činnosti hrdelních soudů vzešly mnohé smolné knihy (též černé, krevní), do nichž se zapisovaly útrpné výslechy, ale i soukromoprávní zápisy. Cenným pramenem hrdelního soudnictví jsou radní protokoly, jejichž zápisy doplňují a do jisté míry obohacují údaje smolných knih, společně s dalšími písemnostmi umožňují komplexní pohled na praxi hrdelních soudů. Podobné zápisy obsahují také rychtářské protokoly.

Vývoj kriminality dokreslují ortelní manuály pražského apelačního soudu, ve kterých je zapsána řada hrdelněprávních procesů. Obecně lze říci, že jeho rozhodnutí jsou však jen zlomkem skutečné agendy a jejich přínos je především ten, že odhalují soudní praxi a ukazují sociální postavení obžalovaných a žalobců⁵.

Zdrojem právního poučení byla vedle zemského zřízení městská práva. Soudy do roku 1579 užívaly Práv městských Brikiho z Licka, jež přesto že nebyla pro své zjevné nedostatky oficiálně přijata, byla prakticky používána.

⁵ Francek, 1999, s. 21

Uvedenou právní normu nahradil roku 1579 nový zákoník, jehož autorem je Pavel Kristián z Koldína. Časem k němu přibýly další předpisy. Konečné rozhodnutí soudů ovlivnila ovšem řada faktorů, jako např. společenské postavení provinilce, jeho vztah k městské radě a zejména k vrchnosti, charakter trestného činu, polehčující okolnosti apod. Vývoj městských soudů významně ovlivnil rozvoj vrchnostenského soudnictví nad poddanými. Jurisdikci vykonával v této oblasti majitel panství a jeho úředníci. Nicméně spory poddaných byly často svěřovány městským soudům s možností odvolání stran k apelačnímu soudu. Zatímco v ostatních sférách činnosti byla kompetence městské rady omezena hranicemi města a jeho statků, v postihu trestných činů se rozšiřovala na panství vrchnosti. Před soud se dostávali i cizopanští poddaní, pokud v teritoriálním obvodu spáchali své delikty nebo v něm byli zatčeni. Ty vrchnosti, které neměly na svých statcích hrdelní soudy, využívaly možnosti stíhání v blízkých královských či poddanských městech, kam své delikventy dodávaly.

Velká a smutně proslulá pražská exekuce, poprava předáků stavovského povstání z let 1618 – 1620, znamenala velký zlom v našich národních dějinách. Důsledky popravy šlechticů a měšťanů 21. června 1621 se promítaly do českých dějin až do hořkého konce rakouské monarchie v roce 1918. Kat Jan Mydlář nejdříve exekuoval 3 pány - Jáchyma Ondřeje Šlika, Václava Budovce z Budova a Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic, dále 7 rytířů (mezi nimi Jan Jesenius) a 17 měšťanů. Kat použil při stínání celkem čtyři meče – prvním sřal jedenáct odsouzených, druhým pět a zbývajícím dvěma posledních osm. Z toho vyplývá, že katovy meče musely být zhotoveny z prvotřídní oceli, jinak totiž bývalo běžné, že popravčí meč bylo nutno znovu naostřit už po první provedené popravě. Hlavy 12 popravených byly pro výstrahu vystaveny na staroměstské mostecké věži. Poslední část rozsudku se konala následující den, kdy byl na dobu dvou hodin přibit za jazyk k šibenici bývalý písař Starého Města Pražského Mikuláš Diviš z Doubravína a mezitím musel kat tři jiné proslulé řečníky vymrskat z Prahy metlami.

Velká pražská exekuce byla svou monstrózností neslýchaná. Ne že by nebylo veřejných politických poprav, tehdejší mrav připouštěl a praxe uskutečňovala exemplární výstražné tresty takového druhu, ale rozsah a způsob, jakým byla exekuce provedena, vyvěšování hlav na mostecké věži uprostřed města, to vše vyvolávalo v současnicích na ledacos zvyklých asociace tureckých krutostí páchaných na křesťanech, jak je bohatě líčily tehdejší cestopisy a noviny⁶.

⁶ Petrář, 1971, s. 18 – 21

V prvních desetiletích pobělohorské doby došlo k dočasné stagnaci hrdelních soudů, což se projevilo jejich úbytkem. Od druhé poloviny 17. století je zřetelný jejich nový rozvoj. V té době nabýval stále většího významu apelační tribunál, který potvrzoval a revidoval rozsudky městských soudů, rozhodoval ve všech důležitých kriminálních procesech; navíc se na nich podílel instrukcemi o způsobu vyšetřování. Apelační soud jednal na základě písemných sdělení, proto se trestní řízení prodlužovalo, a tím i prodražovalo. Tato nová součinnost soudů se odrazila i ve struktuře smolných knih, jež se staly z diplomatického hlediska vlastně jen registry a kopiáři, neboť z nich mizí zápisy o útrpných výsleších, naprosto převažují pokyny a rozhodnutí apelačního soudu včetně korespondence s ním.

V roce 1707 byl vyhlášen hrdelní řád Josefa I. (*Constitutio criminalis Josephina*), podle kterého měly nadále působit pouze ty hrdelní soudy, jež dosud vykonávaly svou činnost na základě zvláštního privilegia, léna či starého obyčeje. Základním úkolem těchto soudů bylo stíhání delikventů, tedy zatýkání a vyšetřování podezřelých, vyhlašování rozsudků apelačního soudu, péče o výkon trestů. Každý hrdelní soud měl mít svého předsedu a alespoň devět přísedících znalých hrdelního řádu a schopných soudit objektivně a spravedlivě. Soud měl ze svých prostředků udržovat písaře a kata, do jeho kompetence náležela samozřejmě i péče o popravistiště a pranýř. V případě, že přísedící neměli požadovanou kvalifikaci, pak musel u takového soudu zasedat přísežný vrchnostenský úředník a stát se zárukou řádného průběhu trestního řízení. Hrdelní řád Josefa I. měl ovšem jenom podpůrný charakter, nenahradil starší právní normy.

Na sklonku šedesátých let byl vydán hrdelní řád Marie Terezie (*Constitutio criminalis Theresiana*), jímž kulminoval vývoj hrdelního soudnictví. Tato právní norma byla však zastaralá již v době svého vzniku, protože zachovala útrpné výslechy i kruté tresty. Do tortury se pokusila vnést systém utříděním jejich stupňů, popisem aplikace i zobrazením mučících nástrojů v příslušných rozměrech. Skutečným pokrokem v duchu osvícenského absolutismu byl teprve Všeobecný zákoník o zločinech a trestech z roku 1787. I když z feudálních trestů zachoval jak bití, tak i vypalování cejchů, vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu, který nemá již charakter pomsty, nýbrž má sloužit k převýchově pachatele⁷.

Roku 1764 vyšla v Toskánsku anonymně stručná knížečka s názvem *O zločinech a trestech* (*Dei delitti e delle pene*).

⁷ Francek, 1999, s. 39 – 41

Její autor byl teprve šestadvacetiletý šlechtic Cesare Beccaria z Milána. Ze sociální smlouvy podle něj vyplývá odmítnutí trestu smrti, neboť je s ní v logickém rozporu. Je totiž nemyslitelné, že by individua přenesla dobrovolně k veřejné dispozici nikoli jen část své osobní svobody, nýbrž veškerou svou existenci. Z myšlenky dělby moci a humanitárních principů osvícenství, jejichž vyjádřením Beccariova kniha je, konečně plyne odmítání kabinetní justice a mučení (jevy tak typické pro inkviziční proces)⁸.

Nikdy předtím nerozvířila tak prudce evropské veřejné mínění otázka trestu smrti. A nikdy dříve nebylo evropské veřejné mínění trestu smrti tak nepřátelské. Staré feudální trestní právo přes značnou roztržičnost vykazovalo v celé Evropě některé společné rysy. Co se trestů týče, jejich cílem byla především fyzická likvidace delikventa. Dobové zákoníky nabízejí bohaté menu nejrůznějších variací na trest smrti, obohacených paletou trestů mrzačících, včetně vypalování cejchů. To se týkalo i zákoníků vzniklých v habsburské říši. Společnost nebyla sice ještě dostatečně připravena na úplné zrušení trestu smrti, většina evropských států však přistoupila ke konci 18. století pod vlivem Beccariových spisů i pojednání francouzských osvícenců ke zrušení mučících forem trestů a snížení počtu činů, za něž mohl být uložen absolutní trest. Za panování Josefa II. a Leopolda II. byl trest smrti v habsburské monarchii dokonce krátkodobě zrušen. Osvícenství tak zahájilo novou etapu v trestní politice Evropy.

Zatímco ještě v 19. století hrála veřejnost poprav i výkonu jiných trestů důležitou výchovnou exemplární funkci, dalším rysem modernizace trestního práva bylo později také postupné vylučování publika z účasti na trestu, který se tak definitivně stal věcí mezi provinilcem a zákonem, zastupovaným soudcem⁹.

Trest smrti byl v roce 1795 stanoven pro velezradu nebo pokus o ni. Tento výjimečný trest zachoval pak Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích (1803), vydaný po roce česky jako Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie), přestupky. V devátém paragrafu se praví: „Trest zločincův jest smrt zločince anebo držení jeho v žaláři.“ Následující pasáž pak doplňuje, že trest smrti se provádí oběšením. Novelou této právní normy byl Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z 27. května 1852 (č. 117 Ř.z. – Říšského zákoníku). Trest smrti příslušel za zločiny velezrady, veřejného násilí zlomyslným uškozením na cizím majetku, zlomyslným činěním nebo opominutím za okolností zvlášť nebezpečných, za zločiny dokonané vraždy, loupežné vraždy a zhářství.

⁸ Baratta, 1995, s. 16

⁹ Tinková, 2000, s. 14 – 19

Tyto trestné činy rozšířil zákon č. 134/1885 Ř.z., o „...zúmyslné nebezpečí pro majetek, zdraví nebo život jiného použitím třeskavých látek jako prostředků trhacích, byla-li tím způsobena smrt některého člověka a mohl-li tento výsledek pachatelem býti předvídan“. Trest smrti se prováděl nadále oběšením, v době stanného práva se mohl realizovat i zastřelením. Odstoupit od trestu smrti šlo jen cestou milosti, která však byla udělována poměrně často.

V této době se popravy uskutečňovaly převážně na nádvořích věznic a soudů. Poslední veřejná poprava se konala v Praze roku 1866 a v Čechách pak v Plzni roku 1871, kde přišel o život cikán Josef Janeček, známý lupič a vrah. Oběsit jej přijel z Prahy Jan Piperger, který byl od roku 1865 popravčím mistrem pro obvod vrchního zemského soudu v Čechách. Po něm působil v této funkci jeho nevlastní syn Leopold Wohlschläger.

Objížděl krajské věznice, v Praze popravoval na dvoře zemského soudu na Karlově náměstí. Dva roky před penzionováním začal docházet do pankrácké věznice, která se stala výhradním místem výkonu trestu smrti¹⁰.

Absolutní trest byl přes všechny diskuse o této problematice zachován také v období prvního československého státu. Po jeho vzniku v roce 1918 zůstala v oblasti hmotného a procesního trestního práva zachována platnost všech existujících zemských a říšských zákonů, právní dualismus rakousko-uherské monarchie se tedy projevil následnou platností dvou rozdílných trestněprávních norem.

V letech 1918 až 1933 bylo popraveno v Československu 9 osob.

Problematika trestu smrti v období první republiky byla značně ovlivněna zákonem č. 91/1934 Sb., jenž opravňoval soudy uložit místo trestu smrti trest doživotního těžkého žaláře, pokud byly polehčující okolnosti natolik závažné, že by trest smrti byl nepřiměřeně přísný. V zákoně byl uveden taxativní výčet trestných činů, za něž bylo možno trest smrti uložit. Okruh činů trestaných smrtí se rozšiřoval za stanného práva.

Období, které přišlo po 15. březnu 1939, s prvorepublikovou érou masarykovského humanismu ostře kontrastovalo. V době okupace smutně proslula zvláště pankrácká věznice, kde se na tzv. sekýrárně popravovalo gilotinou. V průběhu druhé světové války začalo být jasné, že kapacita katoven na území Třetí říše potřebám nacistické justice zdaleka nepostačuje. Protektorát v tomto směru nebyl výjimkou. Na jaře 1943 přijel do Prahy Alois Weiss.

¹⁰ Francek, 1999, s. 32 – 34

Tento bývalý pomocný skladník z Mnichova a pomocník mnichovského kata Reichardta byl po rozhodnutí o zřízení sekýrárny zařazen na systematizované místo pražského kata. Provoz pankrácké gilotiny byl zahájen 5. dubna 1943, o čtyři roky později, než bylo původně zamýšleno. Postupně bylo na Pankráci popraveno 1079 osob. Z období Protektorátu Čechy a Morava nejsou oficiální statistiky k dispozici, přes-to jsou odhady, že trest smrti byl nejfrekventovanějším trestem.

V poválečném období se právním podkladem tzv. retribuice v českých zemích staly dekrety prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů. V roce 1945 byly v českých zemích zřizovány v sídlech krajských soudů mimořádné lidové soudy, které vykonávaly pravomoc v pětičlenných senátech složených z předsedy, jímž musel být soudce z povolání, a ze čtyř soudců z lidu. Jednání nesmělo trvat více než tři dny.

Za dobu působnosti retribučních soudů (od května 1945 do 31. prosince 1948) bylo v Československu odsouzeno více než 33 000 osob. Přibližně 50 % jich bylo německé národnosti.

Mimořádné lidové soudy vynesly kromě mnoha trestů dlouholetého odnětí svobody také 721 rozsudků smrti. Během tohoto revolučního soudnictví docházelo samozřejmě k řadě přehmatů a také k vyřizování osobních účtů. Netradiční způsob soudnictví byl v řadě případů zneužit k likvidaci nepohodlných osob.

Tragickou kapitolu našich národních dějin tvoří politické procesy, které následovaly po komunistickém puči v únoru roku 1948, a rozsudky smrti, které mnohé z nich přinesly. Tyto cynicky naplánované a bezskrupulózně provedené justiční vraždy jsou dalším mementem před jakýmkoliv druhem totality. Po mnichovském diktátu a letech nacistické okupace tak konec 40. let a první polovina 50. let tvořily další období, kdy byla politická vražda jedním z prostředků k fyzické likvidaci politického protivníka a v neposlední řadě i k zastrášení společnosti.

Podle § 29 trestního zákona č. 86 z 12. 7. 1950 byl trest smrti vykonáván oběšením a v době zvýšeného ohrožení státu zastřelením. Tento zákon, který se svým obsahem a vzhledem k politickým procesům konajícím se v době jeho účinnosti blíží daleko více období okupace a konce 40. let než období první Československé republiky, uplatňoval trest smrti v podstatně širším měřítku a za podstatě více trestných činů, než tomu bylo doposud (jednalo se především o trestné činy proti republice a vojenské trestné činy). Soud mohl uložit absolutní trest v dvaceti pěti případech, přičemž u mnohých trestných činů byl trest smrti jedinou možnou sankcí.

Způsob výkonu absolutního trestu se stal předmětem kritiky vysokých představitelů vlády a ministerstva vnitra.

Naprosto nevyhovujícím bylo shledáno především dvojí vyhlásování rozsudku během čtyřiaadvaceti hodin, asi osmnáctihodinové čekání na výkon trestu, způsob výkonu trestu smrti velmi brzy ráno za účasti více osob, rozmluvy s příbuznými, jež často trvaly celou noc, a problém popravčích, kteří byli vybíráni z dobrovolně se přihlašivších občanů z různých občanských povolání.

V poválečném Československu bylo popraveno mnoho nevinných lidí. Zvláště v období 1948 – 1961, kdy byly povoleny a vykonány rozsudky smrti v politických kauzách.

V současné době platný zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ustanovoval v době účinnosti v letech 1962 – 1973 v § 29, že trest smrti může soud uložit jen za trestný čin, u něhož to tento zákon ve zvláštní části dovoluje (byly to tyto: § 179 obecné ohrožení, § 219 vražda, § 275 zprotivení a donucení k porušení vojenské povinnosti, § 282 zběhnutí, § 238 zběhnutí do ciziny, § 287 porušování povinností služby při obraně vzdušného prostoru, § 288 ohrožování politického a morálního stavu jednotky, § 289 zběhnutí před nepřítelem, § 290 nesplnění bojového úkolu, § 291 opuštění bojových prostředků, § 292 vydání bojových prostředků nepříteli), a to pouze za podmínky, že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký a uložení trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti, nebo není naděje, že by na pachatele bylo možno trestem výchovně působit. Vojákovi, který takový trestný čin spáchal za branné pohotovosti státu nebo za bojové situace, může soud uložit trest smrti také za podmínky, že takovým trestným činem byly zmařeny nebo podstatně ohroženy bojové akce nebo zvýšenou měrou ohrožena kázeň nebo pořádek v ozbrojených silách nebo v ozbrojeném sboru. Trest smrti nelze uložit těhotné ženě ani osobě, která v době, kdy spáchala trestný čin, nepřekročila osmnáctý rok svého věku. V § 30 pak: V uloženém trestu smrti je zahrnuta ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti. Vedle trestu smrti lze uložit pouze trest propadnutí majetku. Trest smrti se vykoná oběšením; za branné pohotovosti státu může být vykonán zastřelením.

V této souvislosti bylo ustanoveno v §§ 317 – 319 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, že v uloženém trestu smrti je zahrnuta ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti. Vedle trestu smrti lze uložit pouze trest propadnutí majetku. Trest smrti se vykoná oběšením; za branné pohotovosti státu může být vykonán zastřelením.

Trest smrti smí být vykonán teprve tehdy, zůstal-li rozsudek po přezkoumání Nejvyšším soudem nedotčen a soudu bylo sděleno, že nebyla podána žádost o milost, popřípadě že žádost o milost byla zamítnuta.

Nepřekáží-li již nic výkonu trestu smrti, oznámí soudce bezprostředně před výkonem trestu odsouzenému, že trest bude vykonán, a přečte mu rozsudek, avšak bez odůvodnění, a zamítavé rozhodnutí o žádosti o milost, byla-li podána. Na těhotné ženě se trest smrti vykonat nesmí. Výkonu trestu smrti musí být přítomni soudce, prokurátor, náčelník nápravného ústavu a lékař. O výkonu trestu smrti sepíše přítomný soudce protokol, který musí obsahovat též údaje o tom, kdy podle zjištění lékaře nastala smrt.

Od roku 1961 se již popravovalo výlučně jen za vraždy, přičemž ročně šlo v rámci Československa o 3 až 4 osoby.

Novela trestního zákona č. 45/1973 Sb. zavedla možnost uložit místo trestu smrti jako výjimečný trest odnětí svobody od 15 do 25 let, pokud soud shledal takový trest za dostatečný. Tato úprava již nebyla měněna až do roku 1990.

Zásadní změnu přinesla novela trestního zákona č. 175/1990 Sb. z 2. 5. 1990, která trest smrti zrušila a na jeho místo nastoupil trest odnětí svobody na doživotí, který spolu s trestem 15 až 25 let tvoří trest výjimečný. Zrušení trestu smrti tímto zákonem je v souladu s článkem 6 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky a která absolutní trest výslovně zakazuje, a s článkem 1 Protokolu č. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, kterou je Česká republika vázána¹¹.

Trest smrti byl v našem právním řádu od roku 1961 oficiálně považován za opatření výjimečné a dočasné. Trestní zákon jeho uložení připouštěl za podobných podmínek, jaké jsou nyní stanoveny pro ukládání trestu odnětí svobody na doživotí. Okruh trestných činů, za které bylo možno trest smrti uložit, byl však ve srovnání s trestem doživotním neúměrně široký. Jednalo se celkem o 33 trestných činů, z nichž převážnou většinu tvořily trestné činy vojenské, trestné činy proti lidskosti a proti republice. Trest smrti byl soudem ukládán prakticky výlučně za trestný čin vraždy, a to v případech vícenásobných nebo mimořádně brutálních vražd.

Naprostá většina českých a slovenských vrahů, kteří byli odsouzeni k výjimečnému trestu, měla velmi nízkou úroveň vzdělání. U více než poloviny z nich bylo prokázáno nadměrné požívání alkoholu, 40 % bylo znalci označeno za psychopaty a 60 % z nich bylo v minulosti již alespoň jednou soudně trestáno. Průměrně byli staří 32 let.

¹¹ Liška, 2000, s. 20 – 27

Přestože jsme si před zákonem všichni rovni, vynesení a vykonání rozsudku smrti nad ženou bylo i v Československé republice zvláštností. Od roku 1952 bylo popraveno jen pět žen.

Tak např. jednou z nich byla Slovenka – paní Č., která oddělila hlavu svého druha od trupu a umístila ji na toaletě vlaku, který jel ze Slovenska do Prahy. Při vyšetřování vyšlo najevo, že ani úmrtí jejího manžela nebyla nešťastná náhoda. Další byla dětská sestra paní F., která zavraždila několik novorozenců v porodnici, kde pracovala. Třetí vražedkyně si vypůjčila v půjčovně automobilů nákladák a vjela s ním na tramvajový ostrůvek plný čekajících lidí. Zaútočila na lidi, které vůbec neznala. Vedla ji údajně nenávist ke společnosti a lidem obecně.

Poslední poprava na území České republiky byla vykonána 2. února 1989, na Slovensku to bylo 8. června 1989. Za dobu trvání Československa (bez období německé okupace) bylo k trestu smrti odsouzeno 1217 lidí (z toho 61 % za retribuční trestné činy, 21 % za politické trestné činy a 18 % za kriminální trestné činy).

Počty vykonaných poprav u nás v letech 1945 – 1990 viz. příloha č. 2.

Jedním z prvních činů našeho parlamentu po převratu v listopadu 1989 bylo zrušení trestu smrti.

Zrušení trestu smrti je v souladu s řadou rezolucí Organizace spojených národů přijatých k této problematice a s významnými mezinárodními dokumenty k ochraně základních lidských práv¹².

Tento krok byl odůvodněn následujícím způsobem. Bylo konstatováno, že otázka ukládání trestu za nejvážnější delikty byla v popředí pozornosti všech připomínkových míst i veřejnosti. Samotný trest smrti je nehumánní a nedá se zdůvodnit jinými než pragmatickými argumenty. Odstrašující účinek trestu smrti se nedá objektivně prokázat. Trest smrti je trestem absolutním avšak neexistuje absolutní vina. Každý pachatel byl tak či onak formován okolím, je to proto i díl viny společnosti na jeho činu. Dále bylo konstatováno, že přibližně polovina připomínkových míst je pro zachování trestu smrti. Návrh trest smrti zrušit a nahradit jej doživotním odnětím svobody byl odůvodněn i tím, že takovýto trest, ukládaný za zvlášť přísných podmínek, plní dostatečně úkol ochrany společnosti před pachateli nejzávažnějších trestných činů¹³.

¹² Novotný, 1997, s. 247

¹³ Kalvodová, 1995, s. 50

Široce pojatá pravidla Všeobecné deklarace lidských práv ze dne 10. 12. 1948 se stala prvním dokumentem, který se týkal trestu smrti, aniž by ho výslovně zmiňoval. Ve Všeobecné deklaraci lidských práv se uznává právo člověka na život, v článku 3 je doslova uvedeno: „Každý člověk má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“

Kromě toho článek 5 zakazuje „mučení a kruté, nelidské, ponižující zacházení nebo tresty.“ Otázka trestu smrti byla Všeobecnou deklarací lidských práv ponechána vědomě otevřenou.

Vývoj v Evropě probíhal podobně jako v Organizaci spojených národů (OSN). V roce 1950 byla přijata Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod (EULP), podobná svým obsahem Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech (MPOPP) ze dne 23. 3. 1976 vydaného OSN. 1. března 1985 byl vypracován 6. Dodatkový protokol k EULP. V lednu 1986 vyslovil Evropský parlament mínění, že trest smrti představuje nelidskou formu potrestání a vyzval všechny členské státy Rady Evropy, aby se připojily k 6. Dodatkovému protokolu EULP. V článku 22 Deklarace základních práv a svobod Evropského parlamentu z 12. 4. 1989 stojí: „Trest smrti byl zrušen.“ Tato deklarace se stala Katalogem základních práv pro Evropskou unii.

Dne 16. 12. 1992 byla vyhlášena součástí ústavního pořádku České republiky Listina základních práv a svobod, kde je v článku 6 odst. 3 doslova uvedeno: „Nikdo nesmí být zbaven života. Trest smrti se nepřipouští.“

Na trestní politiku a veřejnost měly velký vliv radikální změny politické situace po roce 1990 a volba nového prezidenta, který byl zrušení trestu smrti příznivě nakloněn. V lednu 1990 vyhlásil Václav Havel amnestii, která hraje díky svému rozsahu v dějinách Československa významnou roli. Obrovský počet propuštěných z vězení veřejnost zaskočil a měl negativní vliv na statistiku kriminality. K tomu se řadí ještě další faktory, které způsobily mimořádně vysoký nárůst trestních deliktů. Násilná kriminalita se v prvním pololetí 1990 ve srovnání s prvním pololetím 1989 zvýšila o 30,2 %, přičemž největší podíl na ní měla loupežná přepadení (100,4 %), počet vražd se zvýšil o 65,6 %, počet úmyslného ublížení na zdraví o 29,5 % a počet znásilnění o 42,3 %. Z toho 11,6 % pachatelů dopadených v prvním pololetí 1990 bylo z řad propuštěných v důsledku amnestie.

1.3 Popravčí

Popravčí neboli kat se těší značně kontroverzním postojům společnosti. Na popravčího se nahlíží buď jako na opovrženého vraha, který vykonává špinavou práci a je ve společenském žebříčku umístěn na spodních příčkách, anebo naopak jako na Mistra popravčího, zručného odborníka, který je lidskou komunitou nejen uznáván, ale i náležitě materiálně za svou práci ohodnocen.

Nepočestnost katů se vyvíjela v souvislosti s vytvářením raně novověkého systému trestního práva a s profesionalizací katovského úřadu. Přestože popravčí vykonával svůj úřad z pověření vrchnosti a přestože disponoval značnými řemeslnými dovednostmi, byl stížen špatnou pověstí. V očích veřejnosti na něm ulpívala poskvrna z mučení a popravování nepočestných zločinců. Navíc byl difamován kvůli častému souběžnému výkonu velmi výnosných služeb pohodného. Svou nepočestnost mohli katové zmírnit tím, že si na špinavou práci jako mučení delikventů a odklizení mrtvol a zdechlin zjednali pacholky. Ve světě řemeslníků však jejich úřad stále platil za infamní.

Ne každý kontakt s katem, který přece jen nebyl pouze vykonavatelem tortury a poprav, ale často působil také jako chirurg a léčitel – vždyť kdo znal v dávných dobách lidské tělo lépe než popravčí – platil za difamující. Problémy nastaly, když takové kontakty přerostly v přátelské styky, zahrnující např. pozvání na křtiny, svatbu či pohřeb nebo naopak účast na těchto obřadech v jeho rodině. Ještě nebezpečnější bylo se do takové rodiny přiženit či přivdat. Dalekosáhle tabuizované byly rovněž šibenice, mučící nástroje a vše, co souviselo s popravou. Velmi dlouho nesměli řemeslníci vypomáhat katům při stavbě, resp. opravách popraviště.

Popravčí sice nosili svému stavu odpovídající šaty, avšak katovský oděv, který známe z dobových vyobrazení, nosili popravčí pouze při výkonu svého úřadu. Zřetelná tendence k přecházení popravčího úřadu z otce na syna nebyla nevyhnutelně produktem infamie katovských rodin, ale spíše zapadá do sociálních struktur doby, v níž bylo dědění řemesla z otce na syna běžné. Silné stavovské sebevědomí odvozovali popravčí ze svých znalostí a dovedností, jakož i ze skutečnosti, že jim úřad propůjčila vrchnost.

Co do proměn v čase můžeme vysledovat, že v 18. století se difamování katů spíše zintenzivňovalo, přestože státní předpisy jejich nepočestnost oficiálně vyvracely. Zodpovědné za tento jev mohou být dva procesy. Zaprvé se potomci katů stále častěji pokoušeli vstoupit do lékařského stavu, který se tomu bránil.

Zadruhé usiloval stát, resp. vrchnost o zrušení řemeslnických výsad. Tím by se setřely rozdíly mezi počestnými a nepočestnými, proti čemuž stále intenzivněji protestovaly cechy¹⁴.

Staří Slované zpočátku žádného kata nepotřebovali, protože neznali trest smrti. V jejich rodovém zřízení bylo největším trestem vyhnání z tohoto svazku. Ačkoli nám tento trest dnes třeba nepřipadá nijak hrozný, je třeba si uvědomit, že takový odsouzenec se stal štvancem, nikdy se nesměl vrátit. Teprve po zavedení křesťanství se u nás začal používat trest smrti, jak to bylo tehdy u sousedních Germánů už zcela běžné. První písemné památky však nehovoří o tom, kdo tyto popravy prováděl. Teprve v Kanapariově „Životě svatého Vojtěcha“, psaném někdy kolem roku 999, je první zmínka o popravě jakési ženy, která byla s'ata mečem „obecného sluhy“, tedy s největší pravděpodobností kata. Od 11. století je však už možno běžně nalézt v písemných pramenech osobu kata pod názvy carnifex či tortor.

Katovské řemeslo patřilo ve středověku k nejvýnosnějším, a ačkoliv mistři popravčí bydleli v opovržení ve svých omšelých katovnách, o peníze nouzi rozhodně nemívali. To jim umožňovalo dopřávat si alespoň ty požitky, které jim tehdejší společnost nemohla odepřít – například dobré jídlo a pití.

Špatné bylo, když kat nesouhlasil s výkonem své povinnosti a neudržel přitom jazyk za zuby. Na vlastní kůži se o tom přesvědčil kat Václav Svoboda v Kopidlně, když roku 1613 stínal jistého Myslibora Hamzu. Po vykonané popravě vzal kat s'atou hlavu do rukou a pravil, že je škoda, že skrze takovou maličkost musela tato hlava padnout. Doneslo se to jeho pánovi, držiteli Kopidlna, panu Blatazaru Rabenhauptovi ze Suché, ten se velmi rozhořčil a dal kata Svobodu uvěznit. Odsoudil jej ke klečení u pranýře, kde musel odprosit, pak mu jiný kat vypálil cejch.

Také při prodávání předmětů z popraviště či kusů oprátek ze šibenice bylo vhodné, aby si mistr popravčí dával dobrý pozor. Kati skutečně asi opatrní bývali, jedinou výjimkou zde totiž je popravčí mistr Václav Lustig z Chrastavy, který byl roku 1759 přistižen, když snímal tělo rozlámaného odsouzence z kola na popravišti, aby s ním provozoval nekalé obchody. Úřady kata potrestaly ročním vězením.

Kromě poprav odsouzenců patřilo mezi povinnosti katů též odklízet mrtvolu sebevrahů. Podle dobového názoru byla totiž sebevražda pokládána za zločin. Podle Koldínových Práv městských neměla být mrtvola sebevraha pohřbena ani v kostele ani na hřbitově, nýbrž – ať by se jednalo o nebožtíka jakéhokoliv postavení – mělo být tělo odevzdáno katu. Ten měl mrtvolu buď spálit nebo zahrabat do neposvěcené půdy popraviště.

¹⁴ Dülmen, 2003, s. 42 – 43, 46 – 50

Přitom bylo obvyklé, že byla mrtvole uťata hlava (často se k tomu používal rýč) a pak teprve bylo tělo odklizeno. Důvod takového počínání byl zřejmý – obava, aby mrtvý později nestrašil živé.

Ve větších městech vždy existoval hostinec nebo šenk, kde měl kat vyhrazené místo a pokud se předem ohlásil a hostinský proti jeho návštěvě nic nenamítal, směl tam přijít. Nesměl se posadit jinam, než na vyhrazené místo u svého stolu. Pokud však nebyl nemluva, mohl si pohovořit s místními sousedy – jestliže totiž dodržel povinnost předem se ohlásit, všichni jeho přítomnost respektovali. Pokud chtěl kat přijít k muzice, musel se i zde předem ohlásit a na místě ještě znovu požádat přítomné o souhlas s tancem. Kat s katovkou měli vždy sólo, nikdo jiný netančil. Když skončili, přišla služka a symbolicky pokropila a koštětem vymetla podlahu.

Kat a jeho rodina navštěvovali bohoslužby, ale i v kostele seděli stranou ode všech ve zvláštní vyhrazené lavici, kterou s nimi mohl sdílet případně i pohodný. V Praze měli mistři popravčí právo navštěvovat pouze malý kostelík svatého Valentina, který stával na Malém rynečku ve Starém Městě a byl koncem 18. století zbořen¹⁵.

Za povšimnutí jistě stojí, že vznik profesionálních popravců spadá v českých zemích do 13. století. Popravčí byli *accusatores publici*, zřízení králem Přemyslem Otakarem II. výhradně ze starých šlechtických rodů, stali se postupně i soudci a vykonavateli rozsudků. V trojjediné podobě tedy představovali celou justici, a to o sto let dříve, než vyjde z první vysoké školy první doktor práv.

Jakým lidumilem mohl být kat (jakkoliv paradoxně to zní), dokládá příběh čelného lidumila osmnáctého století Franze Josepha Wolmuta ze Salcburku, který statečnými peticemi k arcibiskupské vrchnosti docílil nejednou, že směl drobné zloděje stínat místo věšet; stával se kmotrem jejich dětí, a má proto lví podíl na úspěchu jednoho z nich, faráře Mohra, autora písňe „Tichá noc“¹⁶.

Kat zůstával sníženou osobou i po smrti a na hřbitově měl pro sebe vyhrazen odlehlý a opuštěný kout. Zpočátku nosili katovo tělo ke hrobu zase jen osoby snížené (tedy hlavně pacholci), ale později se začalo prosazovat, aby i katovské rakve nosili ke hrobu členové řemeslnických cechů, stejně jako u ostatních zemřelých. Cechy se tomu ovšem velmi bránily. Například roku 1748, se kouřimští měšťané písemně dotazovali kutnohorského rychtáře, zda i u nich nosí členové cechů těla snížených osob v pohřebním průvodu. Kutnohorský rychtář jim odepsal, že nejen u nich, ale i v Praze se to tak provozuje.

¹⁵ Šindelář, 1997, s. 37 – 45

¹⁶ Kohout, 1990, s. 32, 279

1.4 Způsoby poprav

1.4.1 Pověšení

Pověšení (oběšení) je výkon trestu smrti pověšením lanem odsouzeného za hrdlo. Oběšený je usmrčen lanem v důsledku působení gravitační síly vlastního těla. Bezvědomí a následná smrt je zapříčiněna buď přerušením míchy, anebo udušením způsobeným stažením hrdla a tedy i průdušnice¹⁷.

Věšení se používalo jako hrdelní trest po celou historii lidstva. Vedle stětí to byl u starých civilizací nejrozšířenější způsob popravy a setkáváme se s ním u všech národů. Ještě dnes se popravy oběšením užívá ve více než osmdesáti zemích světa.

Musíme uznat, že čistě technicky vzato má oběšení výhodu ve své jednoduchosti, úspornosti a snadnosti. To je bezpochyby také důvod, proč ho použije zhruba jeden kandidát sebevraždy ze dvou.

Při oběšení se z principu používá trojího postupu. Při prvním je člověk postaven či posazen na vyvýšenou oporu – židli, stůl, vozík, koně – a kat mu dá okolo krku provaz přivázaný k šibenici nebo k větvi stromu apod. Pak mu vezme oporu pod nohama, někdy i tak, že ho strčí dopředu. To je způsob oběšení, s nímž se také v dějinách nejčastěji setkáváme. Smrt je pomalá a bolestivá. Dříve nebývalo vzácností vidět kata, jak se oběti pověsil celou svou tíhou za nohy, aby urychlil proces strangulace.

Při druhém postupu se odsouzenci kolem krku uváže provaz, ten se protáhne kladkou nebo jiným mechanismem s vodící drážkou, jenž pak umožní tahem za provaz zdvihnout obžalovaného do výšky. Obžalovaný je tak vytažen, místo aby jeho tělo padalo dolů. Tento způsob byl velmi oblíben při lynčování ve Spojených státech.

A konečně při třetí metodě se k udušení a nedostatečnému prokrvení mozku přidává ještě lámání krčních obratlů. Tento postup vymysleli Angličané a tvrdilo se o něm, že je bezbolestný a vede k okamžité smrti. Je sice účinnější než oba předchozí způsoby, vyžaduje však příslušné vybavení, tedy šibenici o určité výšce a propadlo, jež se sklopí tak, aby tělo mohlo padat volným pádem, přičemž se pak prudce napne provaz, což způsobí zlomení krčních obratlů.

¹⁷ Amnesty International Publications, 1989, s. 54

Popravy zločinců se obvykle konaly v neděli nebo ve svátek a odehrávaly se vskutku slavnostně. Odsouzenec přijížděl na místo poprav sedě ve voze zády ke koni. Po boku měl kněze. Za sebou měl kata. Když vůz dorazil pod šibenici, kat vystoupal pozpátku na žebřík opřený o šibenici, přitom si přitahoval za provaz odsouzence, který tak byl nucen vystupovat pomalu s ním.

K věšení se používá šibenice. Obvykle ji tvoří jedno svislé a jedno vodorovné břevno, které je užší a kratší. To je umístěno na vrcholku svislého břevna a němu se přivazuje provaz. Jindy, zejména v případě hromadných poprav, tvoří šibenici dvě svislá břevna spojená vodorovným břevnem, na které se přivazují provazy. I když se tyto vzory mohou v různých zemích mírně lišit, představují prakticky všechny vyskytující se šibenice. Přesto se setkáváme i s jiným typem konstrukce. Někdy se používaly i klece k oběšení, ovšem je pravda, že oběti v nich byly spíše rdoušeny než věšeny¹⁸.

Oběšení bylo jedním z nejčastěji užívaných trestů v české historii. Za prokázanou krádež hrozila viníkovi šibenice, která byla určena pro lidi z nižších společenských vrstev. Byla totiž považována za nejméně čestný způsob poprav. V některých případech mohl soud zostrit trest smrti oběšením tak, že odsouzenec měl být místo na provaze oběšen na řetěze. Použití řetězu ovšem mělo ještě jeden důvod, zaručovalo, že oběšenec zůstane viset na šibenici déle, než by tomu bylo na obyčejném konopném provazu¹⁹.

Od roku 1803 měli mistři popravčí v rakouské monarchii opět možnost pokračovat ve svém řemesle. Byl totiž obnoven trest smrti i za obyčejné kriminální delikty, ale nyní už měl být vykonáván zásadně jen oběšením. Výjimku tvořily soudy vojenské, které už tehdy běžně odsuzovaly k zastřelení²⁰.

1.4.2 Stětí

Princip stětí spočívá v přeseknutí krku, a tedy v oddělení hlavy od těla. Usmrcení je vlastně zmrzačením, ale zvláštního druhu, protože hlava je tak důležitý orgán, že její oddělení způsobí okamžitou smrt. Vzhledem ke složitosti a krutosti ostatních způsobů poprav se na stětí pohlíželo vždy jako na „prostý trest smrti“.

¹⁸ Monestier, 1998, s. 199 – 206

¹⁹ Malý, 1988, s. 41

²⁰ Šindelář, 1997, s. 36

V Asii a v Orientě existovalo již dávno před křesťanskou érou. Je dokonce možno tvrdit, že se objevilo v době bronzové současně se sečnými zbraněmi²¹.

Trest smrti stětím hlavy byl považován v našich dějinách za čestnější odchod ze života. Stětí hlavy bylo téměř bez výjimky používáno u osob šlechtických a dále u těch provinilců, kteří měli hříchů na svědomí příliš mnoho, například velký počet krádeží, cizoložství, svatokrádež v kostele nebo vraždu, nesměla však být zákeřná nebo loupežná, v takových případech byly rozsudky přísnější²².

V našich zemích bývalo častější stínání mečem, sekeru používali spíše ve starším období, ve 12. – 14. století. Odsouzený při stětí mečem klečel na kolenou, někdy také seděl na nízké stoličce, oči měl zavázány šátkem. Hlava nespočívala na žádném špalku, jak se často traduje. Odsouzenec s ostříhanými vlasy držel hlavu rovně nebo trochu povystrčenou dopředu a kat vedl úder mečem vodorovně zezadu na hrdlo. Pro kata bylo důležité, aby hlavu utál jednou ranou – jednak to svědčilo o jeho zručnosti, jednak pro něj mohl být eventuální neúspěch i nebezpečný. Protože kati nebyli nikdy příliš oblíbení, čekali diváci u popraviště na jejich případnou chybu, a pokud k ní skutečně došlo, zahrnul dav kata i jeho pacholky sprškou kamení²³.

V současné době se šavlí popravuje stále ještě ve třech státech: v Kataru, v Jemenu, kde se však i střílí, a zejména pak v Saúdské Arábii. Tam nemají ani trestní zákoník, ani nejsou nijak upraveny procedurální otázky. Oficiálním zákonem tu je islámské právo, „šaríja“, přičemž se vychází zvláště z jurisprudence hanbalovského mazabu (školy). Pokud však právníci nenajdou příslušné řešení v některém z šesti klasických děl této školy, musejí se obrátit k textům dalších škol islámské jurisprudence.

Ve snaze doplnit islámské zákonodárství vydává stát ještě nařízení v podobě královských výnosů a dekretů. V letech 1981 – 1989 bylo v Saúdské Arábii provedeno tři sta jedenáct poprav. Konaly se obvykle na náměstí před palácem guvernéra provincie²⁴.

Francouzský vynález ke stínání hlav se zrodil z humanistické a vědecké mysli dvou praktiků, doktora Guillotina a doktora Louise. První z nich usiloval o rovnost všech na prahu smrti a druhý jeho myšlenku realizoval²⁵.

²¹ Amnesty International Publications, 1989, s. 60

²² Best, 1996, s. 17

²³ Šindelář, 1997, s. 32

²⁴ Monestier, 1998, s. 240

²⁵ Chmel, 2004, s. 112

Je pravda, že s gilotinou se smrt stává přesně a jasné definovanou, vymezenou a rychlou a že pryč jsou všechny dřívější techniky, s nimiž musel kat ovládat relativně rozsáhlé znalosti svého řemesla a kdy nebyla vzácností selhání daná morální či fyzickou slabostí kata, ba leckdy i jeho úmyslem²⁶.

1.4.3 Zastřelení

Zastřelení je prováděno buď jedním popravčím, nebo střeleckou popravčí jednotkou. Odsouzený je usmrcen jedním či několika z následujících následků – poškození životně důležitých orgánů (srdce), poškození centrální nervové soustavy či vykrvácením, způsobeným vnikem střely do těla²⁷.

V českých zemích mají popravy zastřelením také své místo. Byly nástrojem vojenských soudů. Ačkoliv tento čestný druh vojenské popravy byl občas vykonáván už za třicetileté války, ještě i v časech Marie Terezie bývali často odsouzení vojáci předáváni k výkonu rozsudku do rukou kata, který popravu zastřelením pochopitelně nevykonával, nýbrž popravoval i osoby vojenské běžným způsobem²⁸.

Účinnost prvních poprav střelnými zbraněmi byla dosti pochybná, protože nebyly příliš přesné. Až do začátku 19. století zjišťujeme, že se exekuce musely často opakovat, protože první salva odsouzence pouze zranila.

Právní státy, v jejichž trestním zákoníku dosud zastřelení figuruje, používají přesně vymezený ceremoniál, který nenechává žádný prostor pro improvizaci. Američtí popravčí vojáci dostanou zbraň už nabitou, z toho jednu slepými náboji, a musejí mířit na srdce. Pokud není odsouzenec zraněn smrtelně hned první salvou, střílí se znovu, a to tak dlouho, dokud nenastane smrt.

V některých zemích, kde se popravuje „hromadně“, kolísá velikost popravčí čety od šesti do patnácti osob podle počtu odsouzenců. Někdy má určen každý střelec svého odsouzence a míří jen na něj. Jindy střílí popravčí četa na všechny. A konečně má někdy každý odsouzenec vlastní popravčí četou. Pak je vydán společný rozkaz k palbě pro všechny čety a střílí na svého odsouzence.

²⁶ Sanson, 2004, s. 197 – 199

²⁷ Amnesty International Publications, 1989, s. 57

²⁸ Šindelář, Praha, 1997, s. 36

V některých případech členové popravčí čety stojí v jedné řadě, jindy jedna řada stojí a druhá před ní klečí opřena o jedno koleno spočívající na zemi. Také postavení odsouzence se podle různých vojenských zákoníků liší.

Popravčí četa většinou střílí z „očí do očí“. Odsouzenec stojí, má zavázané oči a někdy i zakrytý obličej. Jindy je přivázán ke kůlu či k židli, někdy s hlavou zakrytou kápí. A konečně jsou někteří odsouzenci stříleni do zad, ať vstojí, nebo vsedě, ba někdy i klečíc na kolenou.

Velmi vzácné jsou případy, kdy odsouzenec sám může popravčí četě vydat povel. Není však žádnou vzácností, že ji ke střelbě pobízí.

Je opravdu zastřelení způsobem popravky, který nikdy neselže, takže jej lze pokládat za humánní? Můžeme o tom a priori pochybovat, protože již sám fakt, že předpisy často výslovně uvádějí ránu z milosti, znamená, že se předem počítá s tím, že salva bude neúčinná. Bez rány z milosti by mnoho odsouzenců, byť by i utrpěli těžká či smrtelná zranění, umíralo nekonečně dlouho, třeba i celé hodiny, než by vypustili duši.

V Íránu a Iráku, tedy v zemích, kde se trest smrti provádí mimo jiné i zastřelením, je často nutno dát ránu z milosti, přestože se na odsouzence střílelo dávkami ze samopalů. V některých zemích ještě více zkrátily vzdálenost mezi odsouzencem a střelcem, aby byly náhodné faktory střelby co nejvíce eliminovány.

Za poslední dvě staletí se střílení odsouzenců stalo technikou popravky rozšířenou po celém světě. Všechny politické bouře, revoluce, převraty doprovázely popravky zastřelením²⁹.

1.4.4 Plynová komora

Princip popravky plynem spočívá v uzavření odsouzeného do neprodyšně uzavřeného prostoru, kde je přiměněn dýchat smrtelně jedovaté výpary, jejichž inhalace zapříčiní postupné selhání jednotlivých mozkových center, a tedy exitus³⁰.

Po řadě pokusů byl ve většině států vybrán plynný kyanid. Ze všech známých těkavých jedů má totiž největší účinnost. Plyn se uvolňuje, přijdou-li do kontaktu tabletky kyanidu s kyselinou sírovou.

Plynová komora, většinou natřená na zeleno, je ocelová kabina osmiúhelníkového tvaru s kopulí, do níž se vchází oválnými dveřmi, jež se neprodyšně uzavírají.

²⁹ Monestier, 1998, s. 281 - 286

³⁰ Amnesty International Publications, 1989, s. 58

Uvnitř jsou dvě sedadla, protože většina plynových komor byla konstruována tak, aby v nich mohli být popraveni najednou dva odsouzení.

I když si většina lidí myslí opak, je poprava udušením poměrně složitá. Návod k použití plynové komory má více než dvacet stran a obsahuje desítky doporučení jen pro technické uspořádání. Je to jakýsi průvodce, který kromě technických doporučení obsahuje i zkušenosti nashromážděné při předešlých popravách a pokrývá tak téměř všechny aspekty popravy pomocí plynu.

Postup, pomineme-li několik vzájemně si blízkých variant, je ve všech státech, které plynovou komoru používají, prakticky stejný.

Udušením plynem je jediná technika popravy, která od odsouzence vyžaduje, aby aktivně spolupracoval. Když se smrtícího plynu zhluboka nadechne, může ztratit vědomí již za deset nebo patnáct vteřin. Bez prvního hlubokého nádechu by to trvalo déle. Když se totiž odsouzenec pokusí prodloužit si život tím, že zadrží dech nebo bude dýchat povrchně, umírání si podstatně prodlouží. Po celé nekonečné minuty může zůstat při vědomí a bude pociťovat akutní bolestivé dýchací potíže. Bude mít závratě a ucítí silné křeče v břiše a stahy svalů ústící až do epileptického záchvatu.

Nelze pochybovat, že smrt je při této technice popravy vždy jistá, avšak její bezbolestný průběh vyžaduje aktivní spoluúčast odsouzeného.

Dnes užívá plynové komory stále ještě sedm států³¹.

1.4.5 Elektrické křeslo

Poprava elektrickým proudem trvá teoreticky pouhé dvě minuty bez přerušení a je ukončena automaticky. Když kat pustí proud, je to podle různých křesel v jednotlivých státech 1900 až 2500 voltů. Proud se dostane do měděné kontaktní destičky přilby a má se za to, že odsouzenec pak ihned ztratí vědomí, takže již necítí bolest³².

Za křeslem v místnosti na zdi je na její vnitřní straně elektrická rozvodová skříň, z níž vycházejí dva spojovací vodiče. Na stejné zdi visí zavěšena na háky velká skříň obsahující potřebné vybavení: přilbu s kontaktní destičkou, kamaše a izolační rukavice pro personál.

Přilba se dnes vyrábí z tvrdé kůže, vpředu má pásek o rozměrech 10 x 20 cm, kterým se odsouzenec zakryjí oči. Má také podbradník, rovněž z kůže.

³¹ Monestier, 1998, s. 299 – 303

³² Amnesty International Publications, 1989, s. 58

Vše se připevňuje pod bradou páskem na knoflík. Uvnitř přilby je „kontaktní destička“. Je vyrobena z mědi, má vydutý tvar a průměr deset centimetrů, uprostřed je tyčka procházející naskrz kůži přilby, na kterou se připojí první elektroda.

Vnitřní strana přilby je vyložena jemnou vrstvou přírodní houby. Ta má zajistit lepší kontakt a zamezit zápachu spáleného masa. Dříve se elektroda dávala odsouzenci přímo na hlavu, což vedlo k těžkým popáleninám a šířil se silný puch. Přesto se i dnes svědkové shodují, že exekuci vždy zápach provází. Kontaktní destička a houba jsou ponořeny ve slaném vodním roztoku, aby se zlepšila jejich vodivost.

Také „kamaše“ jsou z kůže. Jsou obvykle dvacet centimetrů dlouhé a osm široké a dávají se na oholené lýtko odsouzence, když se mu ustříhli pod koleno kalhoty. Kamaše jsou zdvojeny velice jemnou kovovou folií, obvyčejnou olověnou, na níž je připevněna měděná destička, ze které vychází směrem dovnitř tyčinka se závitem a na ní je připojena druhá elektroda.

Smrt odsouzence způsobí proud procházející srdcem a plícemi z kontaktní destičky v masce k elektrodě na lýtku³³.

1.4.6 Smrtící injekce

Poprava injekcí se provádí tak, že odsouzenec dostane intravenózně jednou nebo dvěma injekcemi smrtelnou dávku rychle účinkujících barbiturátů kombinovaných s paralyzujícími chemickými látkami. Poprava je podobná postupu užívanému v nemocnicích při celkové anestézii, avšak vstřikovaná dávka je smrtelná. Je to roztok a obsahuje tři složky: barbituráty, které vedou ke ztrátě vědomí; bromid pankurnia, což je svalové relaxans (způsobuje jejich ochablost), jehož úkolem je paralyzovat bránici a přerušit tak pohyby plic; nakonec obvyčejný chlorid sodný, jenž má přivodit srdeční zástavu³⁴.

Účast lékařů na výkonu hrdelních trestů je složitá otázka. Zavedení smrtící injekce jako prostředku usmrcení rozpoutalo reakci řady lékařských asociací na celém světě, které se všechny bez výjimky postavily proti účasti lékaře na popravách.

Intravenózní podání jedu se může stát samo relativně složitou záležitostí a nemůže je provádět každý.

³³ Monestier, 1998, s. 324 – 325

³⁴ Amnesty International Publications, 1989, s. 59

Zcela jistě se dostaví problémy, jakmile je odsouzený toxikoman, což se stalo mnohokrát. Jeho žíly jsou často tak zjizveny, že musí být proveden drobný chirurgický zákrok, aby bylo možno se dostat k nějaké hlubší žíle.

Je evidentní, že tyto popravky nemohou vykonávat příležitostní kati. Může se stát, že se narazí na jedince, na kterého anestetizující barbituráty nepůsobí dost rychle, takže se při plném vědomí začne dusit, protože mezitím již dochází k paralýze plic.

Jiným rizikem je, že sebou odsouzenec při vpichu injekce hází. Jed pak pronikne do cévy nebo do svalové tkáně a způsobí velice silnou bolest. A navíc, jestliže není směs přesně odměřena a namíchána nebo pokud se podá příliš brzy, může zhoustnout a ucpat žílu, takže smrt bude pomalejší³⁵.

1.4.7 Ukamenování

V současné době uznává ukamenování, jinde již dávno opuštěné, jako oficiální trest smrti osm zemí, jejichž zákonodárství vychází z islámského práva. Jsou to Spojené arabské emiráty, Írán, Mauritánie, Afghánistán, Pákistán, Súdán, Jemen a Saúdská Arábie. Přesto musíme poznamenat, že je korán jako trest výslovně neuvádí, je však zahrnuto do ustanovení, že zákony starých proroků platí i nadále. Teoreticky je ukamenování trest za zločin cizoložství, porušení ramadánu a vzpouru dítěte proti rodičům³⁶.

Poprava ukamenováním se odehrávala podle přesných pravidel, jež všechna sledovala jeden cíl: zabránit odsouzenci v možném útěku. V některých případech se sice odsouzenec mohl pohybovat, byl však zavřen v ohradě. Jindy byl přivázán ke kůlu či ke kříži. A opět jindy býval zahrabán až po krk v zemi. Dnes se hlava odsouzence zakrývá kápí. I když si taková exekuce uchovávala legální charakter, její zvláštností bylo, že výkon nebyl odkázán na katy či vojáky, provádět ho mohli příbuzní, přátelé oběti či odsouzence, nebo dokonce přihlížející veřejnost.

Ukamenování si dodnes uchovalo povahu vyobcování ze společnosti i náboženské obce, jež předchází vlastnímu usmrcení. Každý účastník uchopí kámen a hodí ho a své konání opakuje, dokud se viník nepřestane hýbat.

³⁵ Monestier, 1998 s. 327 – 332

³⁶ Amnesty International Publications, 1989, s. 60

Většinou byly na mrtvolu naházeny všechny kameny, které nebyly použity přímo ke kamenování. Kvůli tomu se někdy mluvilo o „zavalení“. Vznikl tak jakýsi pahorek a ten zůstával dlouho na místě jako memento provinilcova pochybení.

Odsouzenec většinou umíral rychle, protože kameny, které na něj dopadaly, leckdy vážily i několik kilogramů. Ale někdy mohl člověk dostat řadu úderů, a přece neztratil vědomí. V takovém případě pak smrt nepřicházela mučivě dlouho. Tělo bylo rozbito, kosti zlámány, a smrt většinou nastala až proražením lebky.

V Íránu znamenalo nastolení islámské republiky v roce 1979 zavedení islámského práva a návrat ke kamenování. Zákon stanoví, že smrt nesmí nastat po úderu jediným kamenem. Kameny nesmějí být ani příliš veliké, aby obžalovaného již jeden nebo dva zabily, ani příliš malé, jež by ani nebyly hodny označení kamene. Aby ve velikosti kamenů nedocházelo k omylům, obstarává je vláda a dává je dovážet na místo poprav kamiony.

Soudy ve všech výše uvedených zemích rozsudky ukamenováním vynášejí. Za pouhé dva roky bylo například v Íránu ukamenováno více než šest set žen.

Před několika lety bylo v Saúdské Arábii ukamenováno několik mužů, protože znásilnili ženu během ramadánu.

V roce 1981 hlásila Amnesty International z Pákistánu, že byli odsouzeni k ukamenování Shalluda Parweenová a Mohamed Sanwer obvinění z uzavření nelegálního sňatku. Z Íránu hlásila táž organizace v roce 1986 osm ukamenování. Od té doby se udála řada dalších poprav.

Poprava ukamenováním je známa i z helénsko – křesťanského kulturního okruhu. Ukamenován byl kupříkladu Timoteus, biskup z Efesu, protože se pokusil přerušit obětování pohanským bohům.

Ukamenování tvořilo ještě v 16. století součást švédského trestního zákoníku. Trest byl pokládán za potupný a byl vyhrazen ženám za delikty, za které byli muži lámáni kolem. Výkon exekuce se lišil podle závažnosti deliktu. Když šlo o ztížené potrestání, provinilé ženě oholili hlavu, natřeli ji smolou a polepili peřím. Odsouzená pak byla nucena běžet uličkou mužů, kteří na ní házeli kameny³⁷.

³⁷ Monestier, 1998, s. 186 – 188

1.4.8 Méně obvyklé způsoby poprav

Zvířata byly používány k usmrcení člověka odnepaměti. Již sedm století před Kristem byl Aššurbanipal, nejmocnější asyrský král, znám tím, že vězně předhazoval obrovským dogám. Egypťané dělali něco podobného, jen dávali přednost krokodýlům. Během dobývání Ameriky přivezli Španělé psy do zámoří a nechali jimi roztrhat stovky Aztéků a Inků. Římané používali zvířata k hrdelním trestům nebývalou měrou³⁸.

Svržení z výšky spočívá ve shoení odsouzence z vyvýšeného místa do hlubiny a vyskytuje se u všech civilizací. Rozdíly mezi národy se projevují v tom, na co odsouzení po svém pádu dopadli: v Římě to byla skaliska, v Egyptě dole číhali posvátní krokodýli, v Řecku dopadli na kameny, v Persii pak na kůly zaražené do země. Podezřelá zůstává dodnes smrt Jana Masaryka, nekomunistického československého ministra zahraničí, který v roce 1948 „vypadl“ z okna Černínského paláce³⁹. (jsou pochybnosti, zda nebyl zavražděn – „popraven“)

Smrt hladu ponechává volné pole té nejzvrácenější a nejkrutější vynalézavosti. Byly vynalezeny masky nejroztodivnějších tvarů, které odsouzenému bránily přijímat potravu. Vyhladovění někdy předcházela opulentní hostina, jejímž cílem bylo odsouzenému přivodit ještě další utrpení. O Tiberiovi je známo, že svým obětem nechával napřed podat velké množství jídla a pití, načež jim podvázali močovou trubici. Odsouzení pak umírali po prasknutí močového měchýře⁴⁰.

K **zazdění** odsuzovaly v Evropě počátkem 16. století inkviziční tribunály. Trest, jenž patřil mezi tresty hrdelní, spočíval v tom, že odsouzený byl umístěn do pevné zděné konstrukce, z níž byly všechny východy uzavřeny, a byl tam ponechán. Zazdění pomalu umírali hladem, žízní, ale zároveň i nedostatkem vzduchu⁴¹.

Naražení na kůl, „jeden z nejhorších způsobů usmrcení, na jaké lidská krutost přišla“, jak je definuje Velká encyklopedie 19. století, spočívá v zaražení kůlu do těla odsouzence, nejčastěji spodem těla, který je pak v tomto stavu ponechán, dokud nevypustí duši. I když tohoto způsobu popravy používaly hlavně orientální a asijské národy, byl rozšířen po celé planetě, stejně v Africe a Střední Americe jako i v Evropě,

³⁸ tamtéž, s. 19 – 20

³⁹ tamtéž, s. 38 – 40

⁴⁰ tamtéž, s. 43

⁴¹ tamtéž, s. 49

ve slovanských zemích a v německých státech za Karla V., jehož Karolinský zákoník jej stanoví pro ženy, které zabily své dítě⁴².

Rozdrcení spočívá v tom, že se pomocí nějaké síly vyvine tlak na tělo odsouzence, jenž mu zláme kosti kostry a lebky a rozdrťí nejdůležitější orgány: ledviny, plíce, srdce, takže nastane smrt.

I když existuje celá řada variant rozdrcení, je možno je rozdělit do tří odlišných skupin: rozdrcení pouhou statickou tíhou hmoty; rozdrcení stupňovaným stlačením a nakonec rozdrcení třením a roztrháním⁴³.

Při trestu **estrapády** byl odsouzený vytažen provazem procházejícím pod rukama svázanýma za zády na vrchol stožáru nebo šibenice. Jakmile byl nahoře, nechali ho spadnout, ale ne až na zem. Nárazem při zastavení pádu těla se odsouzenci vykloubily ruce⁴⁴.

Trest smrti **lámání kolem** spočíval v tom, že odsouzenci byly zaživa zpřelámány kosti v těle připevněném ke kolu. Lámání kolem je jedním z nejstarších trestů, jaké soudy ukládaly. Je dosvědčen již v počátcích starověku. Ve Francii tento trest, jenž patřil k nejtvrdějším, jaké zákony požadovaly, přežil až do revoluce⁴⁵.

⁴² tamtéž, s. 67

⁴³ tamtéž, s. 91

⁴⁴ tamtéž, s. 143

⁴⁵ tamtéž, s. 155 – 157

1.5 Postoje společnosti – pro a proti

Stoupenci trestu smrti (mortikalisté) argumentují tím, že trest smrti je jediným prostředkem, který zajišťuje absolutní ochranu společnosti před těžkými a nenapravitelnými zločinci, zdůrazňují význam trestu pro generální prevenci. Popravený zločinec je zaručeně zneškodněn, je to tedy jistá pojistka, aby recidiva vůbec nenastala. Trest smrti bývá považován za jedinou účinnou hrozbu pachatelům nejnebezpečnějších trestných činů a recidivistům, u nichž hrozí nebezpečí opětovného páchaní závažné trestné činnosti, bude-li jim k tomu dána možnost. Dalším argumentem je též úspora velkých nákladů spojených s dlouhodobými tresty odnětí svobody a prostředků nutných k resocializaci a reedukaci pachatele. Nezanedbatelným je i poukazování na nutnost zachování trestu smrti jako prostředku ochrany ve věznicích před nebezpečnými vězni ve výkonu dlouhodobých (doživotních) trestů odnětí svobody, kdy bez existence trestu smrti jsou fakticky beztrestní za delikty spáchané ve vězení. Trest smrti podle jeho zastánců poskytuje též pocit bezpečí a jistoty veřejnosti. Dle některých názorů je trest smrti ekvivalentní odplatou (smrt za smrt), resp. jediným spravedlivým trestem v případě nějakého brutálního činu.

V rámci trestněpolitické a odborné diskuze o odůvodněnosti zrušení či zachování trestu smrti jsou pak kladeny nejčastěji následující otázky:

1. Je trest smrti přípustný z hlediska závazků vyplývajících z mezinárodních dokumentů přijatých k ochraně základních lidských práv?
2. Koresponduje legislativní zakotvení možnosti uložit trest smrti s principem humánního právního státu?
3. Není z hlediska generálně-preventivního působení zrušení trestu smrti příliš riskantním rozhodnutím?
4. Existují účinné alternativy trestu smrti, které by zároveň splňovaly i požadavky speciální prevence?

Z pohledu doživotí jako alternativy trestu smrti nás budou zajímat zejména poslední dvě otázky. Ve směru zkoumání generálně-preventivního zastrášujícího účinku trestu smrti i bezprostřední reakce na jeho zrušení byla prováděna řada výzkumů. V praxi se uložení trestu smrti týká téměř výlučně vrahů a pachatelů protistátních deliktů (zejména teroristů).

Odpůrci trestu smrti (abolicionisté) argumentují převážně tak, že trest smrti je v rozporu se základními mravními principy, na nichž má být společnost budována.

Existence absolutního trestu smrti je důkazem malé míry připravenosti a ochoty státu uskutečnit základní principy humánního přístupu k člověku a i v mezních situacích nést důsledky své povinnosti chránit jeho nárok na fyzickou a sociální existenci. Jedná se pak tedy jen o vraždu na úrovni státu, ten se tedy dopouští stejného deliktu jako odsouzený. Poukazují na neprokazatelný či málo prokazatelný pozitivní vliv trestu smrti na pokles kriminality, na nenapravitelnost vykonaného rozsudku v případě justičního omylu, na možnost zneužití tohoto trestu k vypořádání se s politickými protivníky. Argument justičního omylu v posledních letech nabírá výrazně na síle, neboť revize rozsudků v USA při použití nových vědeckých metod (analýza DNA apod.) prokázaly značný počet justičních omylů, případně vyvrátily jediné existující důkazy pro vinu odsouzených ve značném množství případů, a to včetně takových, kde byli obžalovaní odsouzeni k trestu smrti. Dále zde jsou obavy ze zneužití trestu smrti k tzv. justiční vraždě. Zpochybňují rovněž generálně-preventivní, zstrašující účinek trestu smrti. Objevuje se také názor, že se jedná o pouhý akt msty. Zločincův trest smrti hraje jen určitou společenskou funkci, jelikož dle statistik je popravena pouze část vrahů. Hrozí též nebezpečí diskriminace, podle statistik bývá trest smrti uplatňován častěji vůči náboženským a etnickým minoritám a vůči chudým, kteří nemají peníze na dobré právníky⁴⁶.

Jakékoliv zabítí (trest smrti) provedené a posvěcené státní autoritou má za následek devaluaci hodnoty života. Pokud stát připouští za jistých podmínek zabítí člověka člověkem, může v narušených myslích některých lidí vzbudit pocit, že násilné usmrcení jiného jedince je možné řešení konfliktních situací.

V případě politicky motivovaných trestných činů či teroru může být trest smrti příčinou glorifikace exekuovaného – mučedníka, jehož stejně smýšlející následovníci leckdy cítí potřebu popraveného pomstít⁴⁷.

V České republice je diskuse o znovuzavedení trestu smrti zbytečná, jelikož je Česká republika vázána řadou mezinárodních dohod. Na druhou stranu je názor většinové veřejnosti dlouhodobě přikloněn k názoru, že by trest smrti měl být znovu obnoven. Toto tvrzení je velmi tendenční a zavádějící. Zastánci trestu smrti většinou opírají své výzkumy veřejného mínění o výzkumy, ke kterým došlo bezprostředně po spáchání nějakého brutálního činu,

⁴⁶ Kalvodová, 1995, s. 18 – 19

⁴⁷ Amnesty International Publications, 1989, s. 2, 5

tedy v době, kdy většinu veřejnosti ovládají spíše emoce než rozum. V době, kdy se situace zklidní, i veřejnost se staví k trestu smrti opačně.

Po každém drastickém zločinu se vždy ozývají hlasy části veřejnosti žádající obnovení absolutního trestu. Veřejné mínění snad ve všech zemích je pro zachování trestu smrti za nejtěžší zločiny. Tento poznatek vyplývá z kriminologických studií.

Trest smrti má také mnoho nevýhod. Pokud jej chápeme jako prostředek, který vždy odstraňuje jiné zločince od spáchání závažného trestného činu, pak se mýlíme. Ve středověku se trest smrti ukládal téměř za všechny delikty. Včetně těch, které bychom v moderní terminologii nazvali kapesními krádežemi. Popravy se tehdy odehrávaly veřejně a kapsáři se na ně těšili. Divákům, zaujatým krvavým divadlem, se totiž dalo snadno sáhnout do měšce. A to, že pozornost u katovského špalku vlastně odlákal jejich „kolega“ a že kdyby byli chyceni, mohli být příště na jeho místě, je neodradilo.

Na podkladě dostupných informací nejsou žádné podklady pro to, že použitím hrozby a uskutečněním trestu smrti se sníží četnost deliktů. Pachatelé téměř vždy předpokládají, že nebudou odhaleni ani souzeni. Domněnka, že trest smrti odradí, když ne situační pachatele, tak alespoň jiné potencionální vrahy, se nedá empiricky potvrdit ani vyvrátit. Je věcí každého, ke které misce vah se přikloní.

I když se všeobecný preventivní účinek trestu smrti jeví jako problematický, pak je na první pohled nesporné, že lze trestem smrti provést úplně nejlepší možnou prevenci: popravený zločinec bude zaručeně zneškodněn. Jsme-li ochotni přijmout účel pojistky jako důvod pro trest smrti, předpokládáme neomylnost lidských rozsudků a zároveň neschopnost státu zajistit bezpečnost. Argument pojistky by musel předpokládat, že je stát schopen v momentě vynesení rozsudku konkrétně předvídat, které zločiny se v recidivě objeví a které ne, což je zcela evidentně nemožné. V tomto případě se musí počítat s tím, že stát hodlá popravit i řadu osob, které svůj zločin nezopakují. U trestu smrti z důvodu pojistky se jedná o určitý způsob preventivní sebeobrany, volí se mezi smrtí vraha a jeho potencionální budoucí oběti. Chybí však jistota toho, že vrah v budoucnu ještě někoho zabije. Pokud půjdeme do důsledků, je nezbytné popravit víc zločinců, než je teoreticky nutné. Humanitární zásady mezinárodního práva zakazují popravovat duševně nemocné pachatele. Nezbyvá tedy nic jiného, než je zavřít do vězení nebo podobného zařízení. Pokud je tedy stát přesvědčen, že takto lze společnost ochránit před opakováním trestného činu duševně nemocným člověkem, zůstává otázkou, proč by tato možnost nemohla být účinná i pro „normální“ zločince, pokud bychom byli schopni zajistit vězení bez možnosti útěku.

Vrah, jenž si všechno uvědomí, bude třeba chtít dát svému životu dodatečně nějakou větší cenu: nabídne se k nebezpečné práci nebo službě znamenající možnost smrti. Můžeme na to vůbec přistoupit?

Jsou však případy, kde by přiměřený trest odnětí svobody, spojený s léčbou a osobním dohledem, měl asi jen částečný terapeutický úspěch. Staly se vraždy, které svou cílevědomou přípravou a chladnokrevným provedením včetně ignorace následků vzbuzují skutečné pochybnosti o snahách odpůrců trestu smrti.

Pro udělování trestů ze strany státu existuje několik důvodů. Podíváme se na ně z pohledu trestu smrti:

1. Trest jako náhrada způsobené škody – podle spravedlnosti ten, kdo způsobí škodu, je povinen ji nahradit. Jak těžká újma byla způsobena, tak adekvátní satisfakce se má požadovat. Lidé se domnívali, že za velmi těžký zločin je přiměřeným trestem smrt pachatele. Ovšem toto přesvědčení naráží na výhrady. Jestliže je zločincem nazván ten, kdo zničil život jiného člověka, nepřijímá stát v roli trestajícího tytéž praktiky jako zločinec tím, že manipuluje s jeho životem? Jak také určit, ze které zločiny se má udělit trest smrti a za které ne? Kde je dělicí čára?

2. Trest jako prostředek k napravení zločince – v případě trestu smrti se dá těžko s tímto argumentem operovat. Usmrcení provinilce není jeho napravením, ale definitivním odstraněním, aniž by měl možnost třeba hypoteticky v budoucnosti své jednání a smýšlení změnit. Na druhou stranu je ale možné namítnout, že reálná hrozba a vědomí blízké smrti může uvést delikventa do krize existence, ve které zcela přeskládá životní hodnoty.

3. Trest jako odstrašující příklad – konání „veřejné popravy“ nebylo krutou podívanou, ale především se spoléhalo na to, že vidina přísného a krutého trestu odradí potencionální pachatele. Dnes se kriminologové shodují na tom, že možnost trestu smrti neodradí pachatele víc než třeba vidina doživotního vězení. Alespoň to dokládají statistiky zločinnosti ve státech, kde byl trest smrti zrušen, a ve státech, kde je dosud zakotven v právním řádu. Samotná existence možnosti trestu smrti, jestliže je udílen jen ve výjimečných případech, skutečně nikoho neodradí, tím spíše, že je proveden víceméně ve skrytu bez účasti veřejnosti a v tisku se objeví jen zpráva o provedení. Naopak je znatelný odstrašující účinek v zemích, kde je dosud poměrně hojně užíván.

Např. v Číně v důsledku 5000 poprav za dobu 5 měsíců poklesla v následujících měsících kriminalita o 42 %. Veřejnost byla o exekucích informována zveřejněním fotodokumentace poprav. Takže o reálné hrozbě tohoto trestu nebylo pochyb (fakta z roku 1983).

Je proto zřejmé, že jedna poprava za několik let není dostačujícím odstrašujícím příkladem, nehledě na to, že zločinec většinou nekalkuluje s mírou pravděpodobného trestu, ale dělá vše proto, aby chycen a usvědčen nebyl.

4. Trest jako ochrana společnosti – je bezpochyby, že společnost se musí bránit proti jedincům, kteří vážně ohrožují své spoluobčany. Nejlepší by byla úplná izolace takových nebezpečných individuů, zvláště recidivistů. V ideálním případě by se jednalo o doživotní vězení, ze kterého by nebylo „východu“. Ne vždy je však společnost schopná toto zajistit. Proto je častým argumentem pro trest smrti právě ochrana ostatních.

Zřejmě i v důsledku aktuálních zkušeností si argumenty „pro“ a „proti“ najdou své příznivce a odpůrce.

1.6 Církev a trest smrti

Z teologických pramenů se dozvídáme, že trest smrti je v Písmu svatém (Bibli) stvrzen Bohem jako legitimní trest za prohřešek. Ve Starém zákoně se setkáváme s trestem smrti, který byl udělován za vraždu, za rouhání (Lv 24, 16), modloslužbu (Ex 22, 19; Nm 25, 5), za práci v sobotu (Ex 31, 15; 35, 2), za únos (Ex 21, 16), za homosexuální chování (Lv 20, 13), bestialitu (Ex 22, 19; Lv 20, 15-16), čarodějnictví (Ex 22, 18; Lv 20, 27), za uhození, zranění matky nebo otce (Ex 21, 15.17; Lv 20, 9) a cizoložství (Lv 20, 10). V Novém zákoně vidíme, jak Ježíš mění ustanovení mojžíšského zákona v případě cizoložství (Jan 8, 2-11).

V pozdějších dobách se více prosazuje takové pojetí trestu smrti, kde jde o věc ohrožení bezpečnosti státu a obecného dobra či pokoje uvnitř společnosti. Morální teologie katolické církve zná pojem poena capitis, death penalty, trest smrti. Hovoří o tom, že veřejná moc má právo trestat velké zločince trestem smrti. Toto právo je doloženo Písmem (Ex 22, 18; Řím 13, 4; Mt 18, 6; Sk 5, 1-11). Trest smrti sice zůstává součástí právního rámce, ale vykonává se pouze ve speciálních případech: při trestání vrahů, heretiků a jedinců, kteří narušují bezpečnost a pokoj ve společnosti. V křesťanské tradici, zvláště v díle otců patristiky a doktorů církve, se objevuje jasně formulovaný názor o zachování trestu smrti. Uvedme sv. Augustina a citaci z jeho díla *De Civitate Dei* (I, 21, PL 41, 35), kde píše: „Není proti přikázání Božímu „nezabiješ“, když reprezentanti státní autority uvalí na zločince trest smrti.“

Otázka trestu smrti je jedním z delikátních problémů, které se řeší v trestním právu. Není pochyb, že společnost (stát) má právo trestat ty, kteří se provinili, ať proti společnosti jako takové nebo proti jejím jednotlivým členům. Otázka je, zda může stát vynést trest smrti. Starý zákon byl v této oblasti jednoznačný: přikázání „Nezabiješ!“ nezapovídá usmrcení ve válce či trest smrti za určité přečiny (kniha Levitikus). Striktně se však zapovídá „krevní msta“. Starozákonní 5. přikázání bylo v židovství chápáno spíše jako zákaz svévolného usmrcení bezbranného protivníka.

Nový zákon nám v oblasti práva státu trestat smrtí moc konkrétního nepřinese. Ježíš vždy upřednostňoval lásku a milosrdenství nad „neoblomnou“ literou zákona. Ovšem nikdy se nevyjádřil, zda má stát právo udělit trest smrti. Verše (Jan 19,10-11) v Písmu svatém můžeme ale chápat tak, že panovník má od Boha danou moc nad člověkem a jeho životem. Sv. Pavel (v Písmu svatém v Řím 13) předpokládá, že stát toto právo trestu má.

Z toho vycházela i další křesťanská tradice a respektuje právo státu trestat těžké zločiny smrtí. Nicméně postoj samotných pastýřů církve nahrává spíše proti trestu samotnému, nebo zde alespoň najdeme snahu na přímluvu církve tento trest zmírnit.

Např. papež Mikuláš I. se ve svém listu neskrývá s radostí nad tím, že Bulhaři nevčlenili do svého zákonodárství útrpné právo a trest smrti. Jiní velcí učitelé, včetně Tomáše Akvinského, trest připouštějí.

Prvním papežem, který se zabývá trestem smrti a jeho použitím, je Inocenc I. v roce 405, který v odpovědi biskupovi z Toulouse opakuje tradiční větu sv. Pavla o tom, že civilní autorita má božské právo trestat zločince. Papež potvrzuje, že uvalení trestu smrti je legitimní, pokud jej autorizovala veřejná státní autorita, která má k tomu od Boha právo (srov. Řím 13, 1-4). Jestliže tedy státní autorita uplatňuje právo trestat zločince trestem smrti, nehřeší proti Bohu a Božímu zákonu.

Dalším mezníkem je období pontifikátu papeže Inocence III., který požaduje od valdenských, aby při návratu do katolické církve podepsali souhlas s vyznáním víry a zároveň souhlasili s tezí, že světská moc má právo použít trestu smrti, vyřknout ortel, aniž by se tím těžce prohřešovala proti Bohu, a tak splnila povinnost nastolit spravedlnost. Valdenští totiž upírali světské moci toto právo soudit a trestat zločince trestem smrti.

V době po skončení tridentského sněmu se v římském katechismu opakuje tradiční nauka katolické církve ohledně použití trestu smrti ze strany světské moci. V komentáři k pátému Božímu přikázání katechismus potvrzuje nauku o tom, že státní autorita má moc uvalit trest smrti, aby ochránila nevinné. Jestliže světská autorita vykoná trest smrti, popraví zločince, nehřeší proti pátému přikázání, ale naopak je mu nanejvýše poslušná. Páté přikázání totiž v sobě obsahuje zachování a ochranu integrity lidského života.

Za pontifikátu Lva XIII. se opět setkáváme s potvrzením tradičního učení o uvalení trestu smrti světskou mocí. V dopise *Pastoralis Officii* rakousko-uherským biskupům Lev XIII. potvrzuje, že je zakázáno božským a přirozeným právem zabít či poranit lidskou bytost, vyjma světské autority, která má právo použít v případě nutnosti trest smrti.

Učení svatého Tomáše a dalších teologů ukazuje jednotné vidění problematiky trestu smrti, který vykonává zákonně zvolená moc nad provinilcem dopouštějícím se nejhorších zločinů vraždy a ohrožení samotné existence společnosti při ohrožení obecného blaha.

Sv. Tomáš a další teologové rovněž ukazují, že trest smrti v sobě zahrnuje polepšení provinilce, nastolení spravedlnosti a má odstrašující účinek.

Znamená to tedy, že:

1. Zločinci je dána možnost se smířit s Bohem, dát své věci do pořádku, činit pokání. Křesťanský pohled na trest je vždy veden tímto smířením. Součástí trestu by mělo být napravení zločince a jeho příprava na věčný život. Problém zavedení trestu smrti v sekulární, nenáboženské společnosti je ten, že společnost pouze vykonává trest nad zločincem bez sebemenší ochoty smířit zločince s Bohem a připravit ho na cestu do věčnosti.

Proto je rozdíl mezi trestem smrti v sekularizované společnosti, která nevěří v existenci Boha, jeho zákona a v existenci posmrtného života, a ve společnosti křesťanské, kde světská moc spojená s církví, připravuje zločince na cestu do věčnosti a na setkání s Bohem, připravuje ho na osobní soud, který ihned po smrti přichází. Trestající křesťanská světská autorita připravuje zločince na poslední cestu a má na paměti spásu hříšníka, protože ani Bůh si nepřeje věčné smrti hříšníka, ale aby se obrátil a byl živ životem věčným.

2. Trest smrti nastoluje spravedlnost. Narovnává křivdy a nespravedlnosti, které byly spáchány zabitím nevinného. Nevinný naopak neměl možnost se na smrt dostatečně připravit, a proto zločinec odnímá své oběti právo dostatečně připravit duši na cestu do věčnosti. Opět opakujeme křesťanské pochopení skutků zločince nad nevinnou obětí.

3. Odnětí života zločinci má odstrašující účinek. Každý tvor chce zachovat svůj život a bojí se smrti, která ničí jeho pozemské bytí. Proto, jak tvrdí sv. Tomáš, trest odnětí života působí v jiných lidech touhu neprohřešovat se proti zákonu⁴⁸.

Morální teologie jasně říká, že veřejná autorita má přímou moc usmrtit zločince, kteří jsou společnosti zvláště nebezpeční. Avšak podmiňuje použití trestu smrti několika podmínkami, které je nutné dodržet, aby nedošlo ke zneužití:

1. Vykonavatelem trestu smrti je pouze veřejná moc, a nikoliv soukromá osoba.
2. Vykonání trestu smrti je nutné pro bonum commune (obecné dobro společnosti).
3. Zločin je tak veliký, že podle platných zákonů podléhá trestu smrti.
4. Skutečnost zločinu je soudně dokázána.
5. Odsouzenému má být dána možnost před popravou dát své věci do pořádku a přijmout katolické svátosti.

⁴⁸ http://www.katolikrevue.cz/civitas/trest_smrti.htm

Vysvětleme si trochu každý z výše řečených bodů:

1) a 2) Vykonavatelem trestu je veřejná autorita, autorita státu, který má od Boha pravomoc soudní a trestní, a je tedy zákonnou institucí, která má právo k zachování obecného společného dobra společnosti a právo bránit životy svých občanů. Stát je zodpovědný za životy svých občanů.

3) Zločin je tak veliký, že zasluhuje trest nejvyšší. Mezi takové zločiny patří jistě zločin vraždy, usmrcení nevinného. Vražda byla vždy trestána trestem smrti. Rovněž vražda spojená s duševní deviací kriminálního (sadismus, brutální provedení vraždy apod.)

4) Pouze soudní dokázání činu a usvědčení pachatele zavdává možnost použít trest nejvyšší, trest smrti. Žádná jiná svévolná autorita (jednotlivci nebo i skupiny občanů) nemá právo vykonávat trest smrti, nemá právo být sama soudcem. Tato moc je výhradně spojena se soudní mocí státu, který má moc trestat pachatele trestných činů.

5) Důležitou funkci hraje smíření pachatele s Bohem a jeho příprava na smrt. Stát a soudní moc nesmí nikdy projevit sebemenší náznak nějaké odplaty nebo pomsty vůči pachateli. Pomsta a odplata nejsou projevem spravedlnosti, ale hněvu. Stát má ve svém soudním výroku být vykonavatelem spravedlnosti. Nikoliv pomstychtivým soudcem, který se snaží každého pachatele potrestat trestem smrti.

Katechismus katolické církve, paragraf 2266 formuluje jasně církevní stanovisko k trestu smrti: „Zachovat obecné blaho společnosti vyžaduje, aby byl útočník zneškodněn.“ Z tohoto důvodu tradiční učení církve uznalo, že je odůvodněné právo a povinnost právoplatné veřejné moci ukládat tresty přiměřené závažnosti zločinu, aniž by vylučovala, v případech krajní závažnosti, trest smrti.

Prvním cílem trestu je napravit nepořádek způsobený vinou. Když jej viník dobrovolně přijme, může mít trest smírnou hodnotu. Kromě toho je cílem trestu obrana veřejného pořádku a bezpečnost osob. Konečně má trest léčebnou hodnotu - podle možností přispívat k nápravě viníka.

Tradiční nauka církve o trestu smrti hovoří o legitimitě trestu smrti na základě dvou skutečností:

1. Společnost má právo ochraňovat sebe samu.
2. Tato obrana předpokládá použití všech dostupných prostředků k zajištění této obrany.

Ve druhém bodě se jedná také o ochranu lidského života jako daru od Boha a zachování integrity tohoto života před násilným přerušením. Společnost má právo se bránit běsnění jednotlivců či skupin jednotlivců, kteří chtějí narušit násilně obecné blaho a pořádek státu.

Výše jsme citovali biblické znění věty listu Římanům (13, 4), která byla pro křesťanské panovníky potvrzením jejich odpovědnosti za obecné blaho společnosti, jíž z Boží milosti vládli: „Každý ať se podřizuje vládní moci, neboť není moci, leč od Boha. Ty, které jsou, jsou zřízeny od Boha, takže ten, kdo se staví proti vládnoucí moci, vzpírá se Božímu řádu. Kdo se takto vzpírá, přivolává na sebe soud. Vládcové nejsou přece hrozbou tomu, kdo jedná dobře, nýbrž tomu, kdo jedná zle. Chceš, aby ses nemusel bát vládnoucí moci? Jednej dobře, a dostane se ti od ní pochvaly. Vždyť je Božím služebníkem k tvému dobru. Jednáš-li však špatně, máš proč se bát, neboť nenese meč nadarmo. Je Božím služebníkem, vykonavatelem trestu nad tím, kdo činí zlo. Proto je nutno podřizovat se, a to nejen z bázně před trestem, nýbrž i pro svědomí...”⁴⁹

Papež Pius XII. rovněž potvrdil ve své přednášce ke katolickým právníkům 5. 2. 1955, že slova sv. Pavla mají univerzální a stále platnou hodnotu, protože hovoří o bytostné podstatě trestní autority státu a její legitimitě použít trest účelně. Trest smrti je projevem trestní a soudní moci státu, který trestá nejzávažnější trestní činy a zároveň je projevem spravedlnosti.

Jiné chápání přinesla až osvícenská společnost. Patrný vliv myšlenek humanismu, které vyzdvihují jedinečnost života člověka, a zkušenost zneužití a justičních omylů vyústily ve 20. století k rozvíření nové debaty. V mnoha státech byl trest smrti zrušen. Tím ovšem debata uzavřena nebyla a stále se o tomto trestu diskutuje.

Dnes se praktikuje falešné pojetí lásky a milosrdenství k nejhorším zločincům, jejichž morální profil je takový, že po opuštění cely odcházejí, aby se znovu dopouštěli hrozných činů a mnohdy ještě strašnějších, než spáchali předtím.

Stát totiž, pokud propouští ze žalářů nebezpečné vrahy a kriminální živly na svobodu, ohrožuje sám obecné dobro společnosti a životy tisíců občanů. Namítne se však, že důstojnost lidské osoby má větší hodnotu než nastolení spravedlnosti. K tomu lze říci následující: Jestliže se tvrdí, že důstojnost pachatele jako člověka nezasluhuje spravedlivého trestu, třeba i trestu nejvyššího, potom se tvrdí, že osoba je tak nedotknutelná, že není možné ji zákonně, zákonnou autoritou potrestat, a to je omyl. Autorita spravedlnosti a nastolení trestu je plně v kompetenci státní moci, která k tomu má božské právo.

⁴⁹ Katolická církev, 1995, s. 555 – 558

2 Praktická část

2.1 Sociologický průzkum

2.1.1 Cíl a stanovení předpokladů

V souladu s tématem bakalářské práce bylo účelem sociologického průzkumu zjištění postojů společnosti k samotnému fenoménu trestu smrti.

Nosný úkol spočíval v zaznamenání a vyhodnocení sociologického klimatu v korelaci k absolutnímu trestu. Přitom byl kladen důraz na zjištění otázky, zda je v moderní době v České republice názor veřejnosti nakloněn znovunastolení trestu smrti či je konformní jeho stávající nepřipustnosti. Současně s tím na strukturální průzkum části osloveným respondentů, kteří se vyslovili pro znovuzavedení trestu smrti, a sice na zjištění, jaký způsob exekuce se jeví být neoptimálnější. Vedle toho byla dána dotazovaným subjektům možnost vyjádřit se zvolna k celému tématu vlastními slovy.

Před provedením samotného průzkumu byl jako předpoklad zvolen fakt, že respondenti byli vybíráni především z řad mladších lidí, intelektuálně nadprůměrně vybavených a dobře situovaných a že ve vybraném populačním vzorku převažovali muži, a tudíž bylo možno předpokládat, že tato dotázaná skupina bude (v souladu s celosvětovým trendem) spíše nakloněna ztřísněné kriminální represi. Dále byl vzat v úvahu předpoklad, že dotázané ženy se budou díky větší schopnosti empatie vyslovovat proti znovuzavedení trestu smrti. Je třeba mít neustále na paměti, že ženy byly ve vybraném vzorku zastoupeny v menším počtu než muži, což se (z úhlu zmíněné teze) také odrazí na výsledku průzkumu.

2.1.2 Použité metody průzkumu a předprůzkumu

Jako metoda sběru dat v provedeném empirickém průzkumu bylo zvoleno kvalitativní dotazování i kvantitativní způsob dotazovacího průzkumu, neboť pro naše účely a pro naplnění zvoleného cíle průzkumu se jeví být neoptimálnějším kladení otázek lidem, získávání jejich odpovědí a následné naslouchání vyprávění.

Kladené otázky byly zaznamenávány na dotazník (tzv. dotazníkové šetření) písemnou formou samotným respondentem. V této fázi se vycházelo z předpokladu, že porovnání odpovědí mezi jednotlivými subjekty umožní díky identickým stimulům uspokojivě porovnat jejich odpovědi.

Použité metody můžeme ještě striktněji vymezit jako strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami⁵⁰, který se sestával z pečlivě formulovaných otázek a následný neformální rozhovor, spoléhající na spontánní generování otázek v přirozeném průběhu interakce.

Provedený předprůzkum měl specifickou povahu a svým charakterem nejvíce připomínal průzkumnou metodu zúčastněného pozorování. V bezprostřední době před provedením samotného průzkumu byl trestním tribunálem v Iráku vynesen trest smrti (a vzápětí i proveden) nad Saddámem Husajnem a bylo možno na mnoha internetových diskusích pozorovat názory široké veřejnosti ve vztahu k trestu smrti. Vycházejí z předpokladu, že účastníci diskusí většinou pocházeli ze stejných společenských struktur jako zvolený zkoumaný populační vzorek, nebyl pozorovaný výsledek nijak překvapivý. Většina účastníků diskuse přijala vynesený rozsudek se zadostiučiněním, což lze ovšem také přikládat skutečnosti, že z pohledu západního člověka se jeví být jednání bývalého iráckého prezidenta krajně zavrženíhodné.

2.1.3 Popis zkoumaného vzorku

Jak již bylo naznačeno výše, byli vybraní respondenti vybráni z okruhu známých dotazovatele, a z toho důvodu se jejich věková škála pohybovala v naprosté většině případů v rozmezí mezi 30 až 45 lety. Dotázaní byli ze 60 % tvořeni muži, všichni oslovení byli vysokoškolsky či středoškolsky vzdělaní a pocházeli z tzv. vyšší střední společenské vrstvy. Tyto skutečnosti musíme mít na zřeteli, pokud bychom se pokoušeli závěry získané provedeným průzkumem jakkoliv generalizovat.

Dohromady bylo při průzkumu dotázáno 50 lidí. Toto množství je optimální nejen z hlediska možností dotazovatele, ale i díky hodnotě, která je ve fázi hodnocení snadno převeditelná na počet v procentech.

⁵⁰ Hendl, 2005, s. 173

2.1.4 Průběh průzkumu

Každý z dotázaných respondentů obdržel dotazník se dvěma otázkami. První z otázek byla obligatorní a zněla:

„Jste pro znovuzavedení trestu smrti v České republice?“

Na odpověď byly dány tři možnosti:

„Ano“, „Ne“, „Je mi to lhostejné“.

Tuto první část bylo možno dotazovatelem rychle a bez komplikací vyhodnotit, takže mohl přistoupit ke druhé fakultativní části, jejímž účelem bylo dotázat se respondentů, kteří se vyslovili pro znovuzavedení trestu smrti, jaký způsob exekuce by se jim v tomto případě jevil jako neoptimálnější.

Na výběr byly dány v moderním světě nejužívanější způsoby exekucí:

- pověšení,
- stětí,
- zastřelení,
- plynová komora,
- elektrické křeslo,
- smrtící injekce.

Třetí část průzkumu byla vedena formou volného rozhovoru, při kterém mohl respondent volně rozvíjet své myšlenky a dotazovatel si dělal poznámky. K této variantě bylo přistoupeno se zřetelem toho, že jediné volnou formulací vlastních myšlenek se můžeme přiblížit nejvlastnějším názorům dotazovaných subjektů. Statistické vyhodnocování třetí části průzkumu bylo pochopitelně nejobtížnější a dotazovatel se ho zhostil tak, že početně zaznamenal nejčastěji zmiňované myšlenkové pochody.

2.1.5 Výsledky průzkumu a jeho interpretace

Kvalitativní materiál ve formě vyplněných dotazníků, transkripcí rozhovorů a protokolů pozorování byl transformován a interpretován s cílem zachytit smysluplně komplexitu zkoumaných jevů a případů sociálního světa. Míra smysluplnosti byla určena účelem studie a výzkumnými dotazy, které zaměřovaly cíle zpracování dat.

S organizováním dat a jejich analýzou bylo započato již ve fázi sběru dat, dokonce už při výběru zkoumaného populačního vzorku a pozorovaného předprůzkumu.

Konkrétní výsledky jsou vyhodnoceny takto:

1. část průzkumu: Jste pro znovuzavedení trestu smrti v České republice?
(příloha č. 3, tabulka č. I),
2. část průzkumu: Jaký způsob exekuce shledáváte nejoptimálnějším?
(příloha č. 4, tabulka č. II),
3. část průzkumu: Volné vyjádření k otázce trestu smrti.
(příloha č. 5, tabulka č. III).

Při pokusu o shrnutí a interpretaci výsledků průzkumu se lze při korelaci na charakteristiku zvoleného populačního vzorku domnívat, že výsledky prakticky naplnily původní očekávání. Jak vyplývá z výzkumů vedených sociálními psychology, mívají mladí lidé, obzvláště pak muži z lépe situovaných společenských vrstev, tendenci k zostřené represi pachatelů zvláště závažných trestných činů, třeba i za cenu zavedení trestu smrti. Podle očekávání dopadla i druhá část průzkumu, neboť trest smrti oběšením byl v nedávné minulosti běžně užívaný i v Československé republice, zatímco ostatní způsoby exekuce jsou dodnes používány v některých státech USA. Žádný z respondentů se nevyslovil pro trest smrti zastřelením, pravděpodobně proto, že tento trest byl tradičně trestem vojenským a jako takový je civilnímu obyvatelstvu cizí. Ve třetí části – pohovoru s respondenty – pak byly vyjadřovány obvyklé názory sympatizantů trestu smrti, přičemž z kvantitativního hlediska je zarážející, že ačkoliv jen 28 respondentů se v první části průzkumu vyslovilo pro znovuzavedení trestu smrti, celých 29 jich ve třetí části odpovědělo, že trest smrti by byl přípustný jako trest za spáchané brutální činy.

3 Závěr

Trest smrti se řídí politickými, náboženskými, finančními a jinými úvahami i zvyklostmi, ale v celé historii je pro něj příznačné neustálé hledání, ba možno říci pátrání po co nejstrašnějších, nejodpudivějších a nejkrutějších postupech, jaké si lidská představivost dokáže vybavit. Cíl je jediný: exemplárnost trestu, jehož smyslem je odstranit každého, kdo by chtěl přestoupit přijatá pravidla a ustálený řád.

Člověk využíval všech znalostí a inteligence, aby umění zabíjet povýšil na nejvyšší možný stupeň. Jde totiž o skutečné umění, jež má svá pravidla, své techniky, své vynálezy, své inovace, své způsoby, své speciální výzkumy nepostrádající originalitu a pestrost.

Invence celých národů byla využívána k ponížení, degradaci a potupení lidského individua. Trest smrti je trest, ale je to také tisíceronásobné utrpení, jehož jeden způsob je horší než druhý. Lidské krutosti se nikde neotvíralo tak široké pole působnosti jako to, které jí poskytovala po celá staletí „smrt z rozhodnutí zákona“.

Ač se tomu tak na první pohled nezdá (žijeme přeci v moderní humánní době), mučení se na naší planetě daří víc než kdykoli předtím a trest smrti spojený s nevyhnutelným utrpením není jen pouhou historickou relikvií. Veřejné popravy, nedávno ještě sporadické a s příděchem mimořádné události, jsou dnes čím dál četnější a všednější. V zemích, které je používají, jich za posledních dvacet let výrazně přibýlo a někde je neváhají přenášet i televizí. I když pomineme desítky individuálních poprav vykonaných bez soudního procesu a hromadné masakry, k nimž každoročně ve světě dochází, vraždění nejen neubývá, ale dokonce se stává pevnou součástí legislativy dvou třetin zemí tvořících mezinárodní společenství.

„Člověk se stane člověkem, až přestane zabíjet,“ napsal Francois Perroux, profesor na Collège de France. Zatím je lidský druh stále nadán zvířecostí. Každý rok je na světě vykonáno 2000 až 2500 hrdelních trestů, tedy 170 až 200 za měsíc. Toto číslo je podstatně vyšší než před deseti lety.

Až poznáme, jak a za jakých podmínek se popravovalo kdysi a jak je tomu dnes, budeme schopni posoudit, jakého pokroku doznal lidský duch. Starobylé tresty stětím, pověšením, ukamenováním či bičováním stále ještě nevyšly z módy. Moderní zastřelení je jen inovací poprav arkebuzami, jichž se používalo před 400 lety.

A což není plynová komora jen současnou formou udušení, jak ho praktikovali již staří Peršané?

Není snad elektrické křeslo, na němž se „vnitřnosti upečou a uvaří“, jen dokonalejší formou někdejší hranice? A není smrtící injekce, poslední potomek z rodiny hrdelních trestů, jenž přináší takovou úlevu svědomí důvěřivých lidí, jen prostá replika podání jedu u starých Řeků?

Zdalipak už člověk vyčerpal svou vynalézavost v katovské umění?

Je pravda, že přes veškerý pokrok vědy, techniky a medicíny se člověk nedokázal vzdálit od barbarství? Bylo už v uplynulých staletích vše promyšleno, vynalezeno a vykonáno?

Na tyto otázky nedokážeme uspokojivě odpovědět; až čas ukáže, zda se kdy člověk stane hodný nazývat se pánem tvorstva, když je schopen na rozdíl od zvířat brát druhým život, aniž by k tomu byl dohnán existenční nutností.

4 Použité prameny

Literatura:

- AMNESTY INTERNATIONAL PUBLICATIONS: *When the State kills...*, Staples Press, London, 1989
- BARATTA, A.: *Sociologie trestního práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 180 s. ISBN 80-210-1227-7.
- BEST, C. C.: *Trest smrti v česko – německém porovnání*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1996, 177 s. ISBN 80-85765-56-X.
- DULMEN, R.: *Bezectní lidé – o katech, děvkách a mlynářích*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2003, 107 s. ISBN 80-86569-43-8.
- FRANCEK, J.: *Zločin a trest v českých dějinách*. 1. vydání. Praha: Knižní klub, 1999, 463 s. ISBN 80-242-0087-2.
- HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- CHMEL, L.: *Nejslavnější popravy*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2004, 175 s. ISBN 80-7229-107-6.
- KALVODOVÁ, V.: *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 92 s. ISBN 80-210-1197-1.
- KATOLICKÁ CÍRKEV: *Katechismus katolické církve*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995, 793 s. ISBN 80-7113-132-6.
- KOHOUT, P.: *Maryně*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1990, 346 s. ISBN 80-202-0192-0.
- KUCHTA, J.: *Trest smrti – ano či ne?*. In Universitas, 4/1990.
- LIŠKA, O. a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989*. 1. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2000, 225 s.
- MALÝ, K.: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1988, 547 s. ISBN 80-85467-61-5.
- MONESTIER, M.: *Historie trestu smrti*. 1. vydání. Praha: Knižní klub, 1998, 405 s. ISBN 80-86182-05-3.
- NOVOTNÝ, O.: *Trestní právo hmotné, obecná část*. 3. vydání. Praha: Codex, 1997, 328 s. ISBN 80-85963-24-8.

PETRÁŇ, J.: *Staroměstská exekuce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1971, 248 s.

SANSON, H.: *Tajnosti popraviště*. 1. vydání. Praha: XYZ, 2004, 441 s.
ISBN 80-86864-12-X.

ŠINDELÁŘ, V.: *Cesta na popraviště*. 1. vydání. Praha: Baronet, 1997, 291 s.
ISBN 80-7214-045-0.

TINKOVÁ, D.: *Osvícenství, revoluce a otázka absolutního trestu*. In *Dějiny a současnost*, 1/2000.

VÁLKOVÁ, H.: *K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností*. In *Socialistická zákonost*, 4/1990.

Právní předpisy:

zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
zákon č. 141/1963 Sb., trestní řád
usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Web:

http://www.katolikrevue.cz/civitas/trest_smrti
http://cs.wikipedia.org/wiki/Trest_smrti

5 Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam zemí, které zrušily trest smrti od roku 1976 (viz text – s.1)

Příloha č. 2: Počty vykonaných poprav u nás v letech 1945 – 1990 (viz. text – s. 20)

Příloha č. 3: Tabulka č. I (viz text – s. 43)

Jste pro znovuzavedení trestu smrti v České republice?

Příloha č. 4: Tabulka č. II (viz text – s. 43)

Jaký způsob exekuce shledáváte neoptimálnějším?

Příloha č. 5: Tabulka č. III (viz text – s. 43)

Volné vyjádření k otázce trestu smrti.

Seznam zemí, které zrušily trest smrti od roku 1976.

- 1976: PORTUGALSKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1978: DÁNSKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1979: LUCEMBURSKO, NIKARAGUA a NORSKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny. BRAZÍLIE, FIDŽI a PERU zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 1981: FRANCIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1982: NIZOZEMÍ zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1983: KYPR a SALVADOR zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 1984: ARGENTINA zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 1985: AUSTRALIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1987: HAITI, LICHNŠTENJSKO a NĚMECKÁ DEMOKRATICKÁ REPUBLIKA zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1989: KAMBODŽA, NOVÝ ZÉLAND, RUMUNSKO a SLOVINSKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1990: ANDORRA, CHORVATSKO, ČESKÁ A SLOVENSKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA, MAĎARSKO, IRSKO, MOSAMBIK, NAMIBIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1992: ANGOLA, PARAGVAJ a ŠVÝCARSKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1993: NOVÁ GVÍNEA, HONG KONG a SEJŠELSKÉ OSTROVY zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1994: ITÁLIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1995: MAURICIUS, MOLDÁVIE a ŠPANĚLSKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1996: BELGIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.

- 1997: GEORGIA (USA), NEPÁL, POLSKO a JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA zrušený trest smrti pro všechny zločiny. BOLÍVIE zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 1998: ÁZERBÁJDŽÁN, BULHARSKO, KANADA, ESTONSKO, LITVA a SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ (United Kingdom) zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 1999: VÝCHODNÍ TIMOR, TURKMENISTÁN a UKRAJINA zrušený trest smrti pro všechny zločiny. LOTYŠSKO zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 2000: MALTA zrušený trest smrti pro všechny zločiny. ALBÁNIE zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 2001: BOSNA - HERCEGOVINA zrušený trest smrti pro všechny zločiny. ČILE zrušený trest smrti pro obyčejné zločiny.
- 2002: KYPR a JUGOSLÁVIE (nyní dva státy SRBSKO a ČERNÁ HORA) zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 2003: ARMÉNIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 2004: BHUTAN, ŘECKO, SENEGAL a TURECKO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 2005: LIBÉRIE a MEXICO zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 2006: FILIPÍNY zrušený trest smrti pro všechny zločiny.
- 2007: ALBÁNIE zrušený trest smrti pro všechny zločiny.

Tabulka uvádí počty vykonaných poprav u nás v letech 1945 – 1990.

Rok	Počet popravených	Rok	Počet popravených
1945	97	1968	0
1946	357	1969	0
1947	260	1970	0
1948	23	1971	1
1949	31	1972	6
1950	59	1973	3
1951	56	1974	1
1952	65	1975	5
1953	46	1976	2
1954	26	1977	2
1955	15	1978	2
1956	7	1979	5
1957	6	1980	5
1958	16	1981	1
1959	8	1982	2
1960	7	1983	3
1961	6	1984	1
1962	10	1985	6
1963	7	1986	3
1964	6	1987	3
1965	4	1988	0
1966	8	1989	2
1967	4	1990	0

Tabulka č. I

Jste pro znovuzavedení trestu smrti v České republice?

Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí v procentech
Ano	28	56 %
Ne	15	30 %
Je mi to lhostejné	7	14 %

Tabulka č. II

Jaký způsob exekuce shledáváte neoptimálnějším?

Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí v procentech
Pověšení	10	36 %
Stětí	2	7 %
Zastřelení	0	0
Plynová komora	5	18 %
Elektrické křeslo	4	14 %
Smrticí injekce	7	25 %

Tabulka č. III

Volné vyjádření k otázce trestu smrti.

Nejčastěji vyjadřovaný názor	Počet odpovědí	Počet odpovědí v procentech
Trest smrti by byl přípustný pouze jako trest za spáchané brutální činy.	29	58 %
Dosavadní tresty jsou málo účinné.	10	20 %
Dlouhodobé věznění vrahů vyžaduje příliš vysoké finanční náklady.	5	10 %
Existence trestu smrti by jistě přispěla ke snížení kriminality.	4	8 %